

הציונות בארצות הברית בצל החברה האמריקנית – מפרוץ המלחמה באירופה ועד ההתקפה על פרל הרבור

א. פחדיהם של היהודים לאחר פרוץ המלחמה

התקופה שבין פלישת הצבא הנאצי לפולין בספטמבר 1939 לבין כניסת ארצות הברית למלחמה בדצמבר 1941 הייתה אחת הקשות ביותר שידעה יהדות ארצות הברית. האירועים החשובים והמכריעים, שהטביעו את חותמם על חיי העם האמריקני, התרחשו בעולם הישן. ליהדות אמריקה ולתנועה הציונית בתוכה לא היה מנוס מלהתמודד יומיום כמעט עם התוצאות וההשלכות של הצלחות גרמניה הנאצית באירופה, וזאת בשעה שארצות הברית טרם הפכה לצד לוחם.

לא היה כל דמיון בין מצבה של יהדות ארצות הברית בתקופת הנייטרליות האמריקנית במלחמת העולם הראשונה לבין מצבה בתחילת מלחמת העולם השנייה. במלחמת 1914-1918 לא היו יהודי העולם צד במאבק, והם לחמו הן בצבאות מדינות המרכז והן בצבאות מדינות ההסכמה. בשנים 1939-1941 נאלצו יהודי אמריקה לעמוד בפני אתגר ללא תקדים: הדמוקרטיה האירופאית נלחמו נגד גרמניה הנאצית, שחרתה על דגלה את השמדת היהודים, בעוד שארצות הברית נשארה נייטרלית. יהודי אמריקה ידעו היטב שהיטלר הכריז מלחמת השמד על העם היהודי, אך הם חששו מלצאת חוצץ נגד העמדה, שלדעתם היתה אז דומיננטית בדעת הקהל האמריקנית: תמיכת ארצות הברית בדמוקרטיה, אך אי לקיחת חלק פעיל במלחמה "האירופית".

דילמה זו, שבה התחבטו יהודי ארצות הברית, השפיעה עמוקות על דרכה של הציונות האמריקנית בשנים 1939-1941. פרוץ המלחמה באירופה לא הביא לשינוי בולט בפעילות המאופקת והבלתי יעילה שאפיינה את דרכה של התנועה הציונית בארצות הברית בחודשים שבין פרסום הספר הלבן במאי לבין פלישת הנאצים לפולין בספטמבר 1939. אחרי כניעת פולין החלה תקופת ה-"Sitzkrieg"; המלחמה המדומה, שנמשכה עד מאי 1940. הויתור הכמעט מוחלט של הציונות האמריקנית על מאבק פעיל למען מטרות ציוניות היה תוצאה ישירה של נפילת צרפת ושל הצלחת ה-"Blitzkrieg", מלחמת הבוק שניהל היטלר בחודשים מאי-יוני 1940. חוסר האונים של יהדות אמריקה בכל הכרוך במאבק למען אינטרסים יהודיים חיוניים נמשך בחודשי הסתיו של 1940, גם לאחר

שנתגלו הסימנים הראשונים לכושר עמידתה של בריטניה. יהדות אמריקה החלה להתאושש במידת־מה, לאחר שפרנקלין ד. רוזבלט זכה בשלישית בבחירות לנשיאות והחל להכין את ארצו למעורבות פעילה במלחמה. באותו זמן חלה התעוררות בקרב אחדים ממנהיגי ציוני אמריקה, שלא נכנעו לאווירה הפסימית והחלו לנקוט יזמה הסברתית. החשובים בקבוצת מנהיגים זו היו אבא הלל סילבר ועמנואל ניומן. אך התעוררות זו לא הביאה למפנה יסודי בעמדותיה ובמדיניותה של התנועה הציונית באמריקה.

אופיה המיוחד של הציונות האמריקנית הוא המסביר במידה רבה את עמדת הציונים האמריקנים בתקופה הנדונה. הציונות האמריקנית נבדלה בתפיסותיה העקרוניות ממרבית התנועות הציונות האחרות. ציוני אמריקה לא ראו בציונות פתרון למצוקתם, אלא אישור וחיוזק לעמדה, שהיהודים באמריקה הם קבוצה אתנית נפרדת, בעלת היסטוריה ומסורת משלה, שגורל משותף מאחדם עם שאר הקהילות היהודיות בעולם. הוגי הדעות הבולטים בקרב הציונות האמריקנית טענו, שהציונות נוסח אמריקה אינה מונעת אלא מקילה את האמריקניזציה של היהודים, שהרי האומה האמריקנית היא אומה/מדינה המורכבת מקבוצות אתניות שונות הרשאיות לשמור כל אחת על זהותה. כיוון שניתנה לגיטימציה לשמירת היחוד האתני של הקבוצות השונות, מקנה הרעיון הציוני ליהודים באמריקה זהות קיבוצית דומה לזהותן של כל יתר הקבוצות האתניות. ציוני יכול לחיות בארצות הברית כאמריקני לכל דבר תוך שמירת הזהות היהודית, שאינה בהכרח זהות דתית. מכאן שהתנגדות להתבוללות, במונח של התכחשות לזהות, אינה סותרת את הנאמנות לארצות הברית ולממשלתה. רוב ציוני אמריקה ביקשו להמשיך ולחיות בארצות הברית, שבה זכו לחירות כפרטים וכקבוצה, וראו בבית הלאומי בארץ ישראל, שמטרתו להשיג ריבונות במדינה יהודית, את הפתרון לבני האומה היהודית שבארצות המצוקה. הם דחו מאז ראשית המאה את טענת מתנגדיהם, שהציונות יוצרת בעיה של נאמנות כפולה. אדרבה, השיבו, קיימת קרבה רבה בין מערכת הערכים היהודית לבין האתוס האמריקני; ואפילו תקום מדינה יהודית, טענו, נאמנותם הפוליטית של ציוני אמריקה תהיה לארצות הברית בלבד, ארצם שלהם ושל בניהם ובני־בניהם. הם לא קיבלו את הנחת הציונות הקלסית, שהיהודים יישארו לצמיתות זרים בארצות הפזורה. העלייה לארץ ישראל, לפי תפיסת הציוני בניו יורק או בשיקגו, לא הייתה מטרה או נורמה מחייבת, אלא צעד יוצא מן הכלל. ועם זאת, כאזרחי ארצות הברית הם לא ויתרו על הזכות לסייע לבני עמם להקים מדינה עצמאית בארץ ישראל.

יהודי אמריקה גרסו זה שנים ארוכות, שבשל העובדה שאמריקה שונה ממדינות אחרות, גם האנטישמיות האמריקנית שונה. הם לא הכחישו שמפעם לפעם מופיעים גלי אנטישמיות בעולם החדש, אך האמינו, שלמרות הסטיות מצווי האתוס האמריקני, שהאנטישמיות היא אולי החמורה שבהן, לא ייתכן כלל שיתערער מעמדם וייפגעו זכויותיהם הבסיסיות והמובטחות על ידי החוקה,

הנהגית כמעט מהילה של קדושה בארצות הברית. רק פלישה של כוחות אנטישמיים מהחוץ עלולה להביא לשינוי דרסטי בתחום זה. ואכן, הפחד מ"פלישה" של גל אנטישמי-נאצי מאירופה הלך וקנה לו אחיזה בלב הציבור היהודי האמריקני, ופחד זה הלך והעמיק לנוכח תוקפנות ה"בונד", ארגון אמריקני פרו-נאצי, והצטרפותם של אמריקנים בדלנים בעלי עמדות אל שורות האנטישמים.¹

לא מעטים ביקשו להתגונן על ידי הסתרת זהותם היהודית, בחששם שהבלט-תה עלולה להאפיל על האמריקניות שלהם (Their Americanism would be under a cloud).² המנהיגים היהודי ואף ראשי הציונים חששו מהדבקת תו של "מחרחרי המלחמה" על הציבור היהודי.³ מסקנתם הייתה, שאל ליהודים להבליט אינטרסים מיוחדים ומוטב להם לשמור על פרופיל נמוך ככל האפשר. פירוש הדבר היה, שאין להעלות תביעות ציוניות בפני הציבור ובפני הממשל האמריקני. נראה שתחושתם הסובייקטיבית של היהודים, שהאנטישמיות "החדשה" עלולה להרוס כליל את מעמדם באמריקה, השפיעה על התנהגותם הרבה מעבר לממדיה האובייקטיביים של התופעה. ב-1941 האמינו היהודים, שבעיני הציבור האמריקני הם מצטיירים כ"קבוצה המובילה הדוחפת את ארצות הברית למלחמה". באותו זמן נערך סקר, שבו נשאל מדגם מייצג של האוכלוסייה האמריקנית: "אילו אנשים או קבוצות מפעילים לדעתך את הלחץ הכבד ביותר להצטרפות ארצות הברית למלחמה?" תוצאות הסקר הראו, כי לא היה בסיס מוצק לתחושות הסובייקטיביות של היהודים.⁴

19%	הממשל של רוזבלט
18%	עולם העסקים הגדולים
13%	בעלי אינטרסים זרים וסוכנים
6%	היהודים
6%	קבוצות פרו-בריטיות

בארבעה סקרים אחרים שנערכו בין 1939 ל-1941 נתגלה, שכשליש מהנשאלים הניחו שיהודי אמריקה היו רואים בעין יפה את הצטרפותה של ארצם למדינות

1. עדויותיהם של בן הלפרן, חבר מערכת ה"Jewish Frontier", וברנרד פוסטל, מעורויו של נשיא "בני ברית" בתקופה הנדונה, בראיונות עם המחבר ב-1974; המזוור לתיעוד בעל פה, המכון ליהדות זמננו, האוניברסיטה העברית.
2. עדות לואי לבנטל, לשעבר נשיא הסתדרות ציוני אמריקה, ב-1974, שם.
3. C. Bezalel Sherman, *The Jew within American Society*, Detroit 1965, pp.202-205; דוד שפירא, תהליכי בנייה של מועצת החירום הציונית כזרוע הפעולה הציבורית-מדינית של הציונות האמריקנית 1938-1944, תשל"ט (עבודת דוקטור שטרם פורסמה) (להלן: שפירא), עמ' 7.
4. C.H. Stember, *Jews in the Mind of America*, New York 1966, p. 115.

שלחמו נגד היטלר. תוצאות סקרים אלה אינן צריכות להפתיע ואין בהן כדי לסתור את תוצאות הסקר הקודם. בעיני המשיבים היה זה אך טבעי שיהודי אמריקה אינם מתייחסים בשוויון נפש למלחמת היטלר נגד העם היהודי. גם כאשר הוצגה שאלה, האם בידי יהודי אמריקה עצמה פוליטית גדולה יתר על המידה, לא נתקבלו תשובות שהעידו על עלייה תלולה באנטישמיות בראשית שנות הארבעים.⁵ מותר אולי להניח, שהחרדה מהאנטישמיות, שהטביעה את חותמה על התנהגות יהודי ארצות הברית בין 1939 ל-1941, מקורה בעיקר בחשש מהשתלטות הנאציזם על יבשת אמריקה. האנטישמיות האמריקנית מתוצרת בית הפחידה את יהודי אמריקה, ובתוכם את ציוני אמריקה, הרבה פחות. ולראיה, אחרי כניסת ארצות הברית למלחמה בדצמבר 1941 הצטמצם פחדם של יהודי אמריקה מערעור מעמדם בחברה הכללית, על אף שהסקרים הצביעו על עליית האנטישמיות דווקא בשנים אלה, 1942-1944.⁶

אולם, על אף המצב החמור של יהדות אירופה בשנתיים האמורות ולמרות החרדה שהייתה מנת חלקה של יהדות אמריקה כולה באותה תקופה, לא הצליחו ציוני אמריקה להגיע לליכוד השורות. למרות הלחץ החיצוני, לא נוצרה תנועה מלוכדת בעלת מטרות מדיניות ברורות ומוסכמות – תנאי הכרחי ליזמה מדינית בשעת מצור. עקב כך הגיעו מנהיגי התנועה הציונית העולמית, הן וייצמן והן בן גוריון, למסקנה, שאין לתנועה האמריקנית מנהיגות בעלת שיעור קומה, שיהיה בכוחה להתמודד עם האתגרים החמורים. בביקוריהם בארצות הברית ניסו להניע את התנועה לפעולה מדינית יעילה, אך לא היה די בכך. לאחר שלמדו את הנתונים במקום, החליטו שללא הדרכה קבועה על ידי שליחים בכירים אין סיכוי להשיג סיוע מהתנועה האמריקנית. לכן שוגרו לארצות הברית, בזה אחר זה, אליהו גולומב, אליעזר קפלן ודב יוסף. הוטל עליהם לא רק לגייס כספים, תפקידם העיקרי של השליחים בעבר, אלא להוות משענת לתנועה הציונית האמריקנית שלדעתם הייתה מעורצרת מבפנים וחסרת יומה בזירה המדינית האמריקנית. עמנואל ניומן, אשר כמנהל המחלקה ליחסי ציבור של ועדת החירום הציונית תרם רבות לחידוש ההסברה הציונית בחברה הלא יהודית, היה אמנם יליד אמריקה, אך הוא חזר אליה לאחר ששהה בארץ ישראל כשבע שנים והושפע מהאווירה ששררה ביישוב. ייתכן שהניסיון הארצישראלי סייע בידו לקרוא את המפה החברתית והפוליטית האמריקנית בצורה ריאליסטית יותר מחבריו, מנהיגי ציונות אמריקה, שהבדלנות המתחזקת והפחד מהאנטישמיות שיתקו כמעט לחלוטין את פעילותם המדינית.

5. שם, עמ' 121.

6. שם, שם.

ב. מפרוץ המלחמה בספטמבר 1939 ועד נפילת צרפת

ציוני אמריקה שיגרו לקונגרס הציוני הכ"א ב־1939 114 צירים, אשר ייצגו 345,928 שוקלי שקל,⁷ אך למרות הגידול המספרי הניכר לא תלה וייצמן תקוות גדולות בכוחה של התנועה הציונית האמריקנית ונתן לכך ביטוי בנאומו בקונגרס.⁸ בשלבי הסיום של הקונגרס הוסמכו ציוני אמריקה לכונן ועדת חירום שתנהל את המאבק הציוני בארצות הברית. עם זאת לא הובהר אם יהיה על הוועדה ליצג את ההסתדרות הציונית העולמית בפני הממשל האמריקני, או שהיא מיועדת לכהן כהנהגת כל המפלגות והסיעות הציוניות באמריקה. ועדת החירום הוקמה על פי החלטת ההנהלה הציונית בג'נבה ב־28 באוגוסט 1939 על ידי המשלחת האמריקנית לקונגרס הכ"א בדרכה הביתה, בשעת ההפלגה באניה קווין מרי.

על נכונות הוועדה לקבל הנחיות מדוייקות מהממשל האמריקני יעיד אחד מצעדיה הראשונים לאחר שובה. חבריה פנו מיד למזכיר המדינה קורדל האל (C. Hull) בשאלה, האם ארץ ישראל נחשבת בעיני הממשל שטח לחימה או אזור נייטרלי, והאם גיוס מתנדבים אזרחי ארצות הברית ללגיון יהודי, אשר יילחם במסגרת הצבא הבריטי נגד היטלר, יהיה חוקי על פי החוק האמריקני. הול השיב באופן חד־משמעי, שארץ ישראל היא שטח לחימה וכי גיוס מתנדבים יחשב כעברה פלילית. בהתאם לפסק זה הודיעה ועדת החירום לשגריר בריטניה בווישינגטון, הלורד לותיאן (Lothian), שאין בכוונת ציוני אמריקה להפר את חוקי הנייטרליות ולגייס מתנדבים.⁹ מיד אחרי פרוץ המלחמה באירופה האשימו חוגים אנטישמיים בארצות הברית את יהודי אמריקה בהפרת חוקים אלה ואנשי ועדת החירום ביקשו על ידי השאילתה למזכיר המדינה להדגיש, שלא יעשו דבר שיעמוד בסתירה לנורמות הממוסדות של החברה האמריקנית. ייתכן שהיה זה ניסיון להקדים רפואה למכה. ב־16 בספטמבר 1939 פורסמו דברי צ'רלס לינדברג, אחד האנטישמים הידועים באותה עת, שתבע לבדוק מהו האינטרס הספיציפי ומהי לאומיותם של כותבי המאמרים בעיתונות האמריקנית, כדי שהציבור ידע מי מנסה לנהל תעמולה למען כניסת אמריקה למלחמה.¹⁰ הייתה זו האשמה מוסווית שהיהודים פועלים לאור האינטרס הלאומי שלהם ואינם נאמנים לאומה האמריקנית.

היות שנאמר להם שהדבר הוא בלתי חוקי ואף עומד בסתירה למדיניות הנייטרלית של ארצות הברית, לא ביקשו ציוני אמריקה בשלב זה את הסכמת הממשל להקמת לגיון יהודי. כאשר תבע זאב ז'בוטינסקי ב־19 במרס 1940 בניו

7. שפירא, עמ' 89 ואילך.

8. הנאום מובא בשלמותו שם, עמ' 87.

9. שפירא, עמ' 95-97.

10. *New York Times*, September 16th, 1939

יורק להקים ללא שהות צבא יהודי, הודיעו מנהיגי ציוני אמריקה, ובראשם סטפן וייז, לשגריר הבריטי על הסתייגותם מ"תכניתו ההרפתקנית של ז'בוטינסקי."¹¹ תכנית הקמת לגיון יהודי באמריקה לא הייתה של הרביזיוניסטים בלבד. עוד ב־17 בספטמבר 1939 תבע בן גוריון מיהדות אמריקה "התגייסות פוליטית וצבאית למלחמת שחרור במערכת הכוחות העולמיים."¹² הוא סבר אז, שעל אף האנטישמיות המשתקת חלקית את יהדות אמריקה, אפשר יהיה להקים בה לגיון יהודי.¹³ לדעתו "דווקא אם יפעלו [מנהיגי ציוני אמריקה] כיהודים ורק כיהודים, יעוררו כבוד לעצמם באמריקה וגם ימצאו הבנה מצד דעת הקהל הרחבה. אמריקא תדע להעריך את רצון היהודים כיהודים להלחם בהיטלר."¹⁴ בן גוריון לא שינה את דעתו בנושא זה במשך כל תקופת הנייטרליות האמריקנית, אך במנהיגות הציונית בארצות הברית לא מצא און קשבת. במרס 1940 ניהל ויכוח חריף עם רוז ג'ייקובס, ממנהיגות "הדסה", שביקרה אז בארץ ישראל. להערת ג'ייקובס, "שאין לדעת כיום מה תהיינה תוצאות המלחמה," השיב לה בן גוריון בחריפות רבה. הוא גינה את העמדה, שבאביב 1940 התלכדו סביבה מרבית ציוני אמריקה, שכל עוד אמריקה נייטרלית, על ציוני אמריקה להישאר נייטרליים, וקבע בפסקנות שזו עמדה אנטי ציונית.¹⁵ כפי שצויין לעיל, מנהיגי הציונים באמריקה לא התייצבו כנגד הזרם הבלדני בדעת הקהל הכללית, שניסה למנוע בכל מחיר מעורבות אמריקנית במלחמה "האירופית".

מנהיגי הציונים הסבירו את הימנעותם מנקיטת מדיניות ציונית פעילה באותה תקופה בנימוק, שביקורת גלויה ופומבית נגד הספר הלבן עלולה לחזק את הקבוצות הבלדניות בארצות הברית ולהפריע לממשל רוזבלט לסייע לבריטניה במאבקה נגד היטלר. אחדים מבין ראשי התנועה, כגון סלומון גולדמן ורוברט סולד, אמנם לא קיבלו את דעת וייז וחבריו, אך לא היה בכוחם להביא למפנה במדיניות ועדת החירום. באוקטובר 1939 האשים ס. גולדמן את חבריו בביטול עצמי ובפחדנות.¹⁶ אך כעבור זמן מה הושפע אף הוא עצמו מאווירת הפחד ששררה ביהדות אמריקה. כאשר עמד וייצמן לבקר בארצות הברית בתחילת 1940, יעץ לו ס. גולדמן לדבר בשבחה של הדמוקרטיה האמריקנית (To pay

11. Melvin I. Urofsky, *A Voice that Spoke for Justice, The Life and Times of Stephen S. Wise*, Albany 1982, p. 312
12. אלון גל, דוד בן גוריון – לקראת מדינה יהודית, ההיערכות המדינית נוכח הספר הלבן ופרץ מלחמת העולם השנייה, 1938–1941, שדה בוקר 1985 (להלן: גל), עמ' 4 (על פי דיווח ב"דבר", 22 בספטמבר 1939).
13. שם, עמ' 42 (על פי פרוטוקול משיבת מרכז מפא"י, 12 בספטמבר 1939, ארכיון בן גוריון, שדה בוקר [להלן אב"ג]).
14. שם, שם.
15. שם, עמ' 59 (על פי פרוטוקול ישיבת הנהלת הסוכנות, מ'24 במרס 1940, אב"ג).
16. "Hadassah Hears Goldmann Demand Fight for Justice," *New Palestine*, October 27th, 1939, Vol. 29, No. 33, pp. 1–2

להאנטישמיות האירופית זרה לארצות הברית. הוא הציע לו שלא ליצור בהלה בקרב יהודי אמריקה החרדים ממילא, ובעיקר שלא להשתמש בביטויים כגון "אתם עדיין חופשיים" (You are still free).¹⁷ אפשר אפוא לראות, כי בראשית 1940 הרצון לשמור על פרופיל נמוך היה דומיננטי בציונות האמריקנית.

השפעתם של סילבר וניומן בתנועה הציונית לא הייתה רבה באותה תקופה, אך מן הראוי לבחון, מה היו עמדותיהם בסתיו 1940 בסוגייה הנדונה כאן. ניומן מעיד על עצמו, כי עוד בקונגרס הציוני הכ"א שקל, האם וכיצד יוכלו ציוני אמריקה להניע את ארצם לעמוד לצד התנועה הציונית במאבקה נגד מדיניות הספר הלבן של בריטניה.¹⁸ הוא רומז שכבר אז, וזאת בניגוד לחבריו ציוני אמריקה, שקל את האפשרות לנהל מדיניות ציונית אקטיבית באמריקה עצמה, שפירושה יציאה גלויה נגד בריטניה. כאשר שוחח על רעיונותיו אלה עם סילבר וטען ש"עליו [...] להיות מנהיג נמרץ ותקיף לציוני אמריקה,"¹⁹ השיב סילבר כי טרם הגיע הרגע הנכון, אבל לא יעבור זמן וגם אמריקה תיכנס למלחמה, ואז תגיע שעתה להפעיל את מלוא משקלה והשפעתה. "בנקודה זו," הוסיף סילבר, "אולי אעשה כדבריד." סילבר החליט רק בשלב מאוחר יותר להתייצב בראש הקבוצה המיליטנטית, אך הוא לא חיכה לכניסת ארצות הברית למלחמה.

כשישה חודשים אחרי פרוץ המלחמה באירופה הועמדה הציונות האמריקנית במבחן קשה. ב־28 בפברואר 1940 פרסמה ממשלת המנדט את חוק הקרקעות, אשר היווה שלב עיקרי בביצוע מדיניות הספר הלבן. כשבועיים לפני פרסום החוק נודע למנהיגי הציונים באמריקה על החלטת ממשלת בריטניה. כדי למנוע את פרסום החוק ביקשה הנהגת התנועה העולמית את התערבות יהודי ארצות הברית. ס. גולדמן הציע לנסות ולפנות אל הממשל, אך חבריו דחו את הצעתו לאחר שנועצו בברנדייס, שקבע שזהו צעד חסר סיכוי, היות שמחלקת המדינה לא תעשה דבר אשר עלול להתפרש כהתערבות במלחמה.²⁰

ויזו הגיש מחאה לשגריר הבריטי, אך כל ידיעה על כך לא התפרסמה בעיתונות; המנהיגים הציונים נמנעו מפעולה פומבית לפני פרסום החוק. רק לאחר שממשלת בריטניה הוציאה את תכניתה לפועל, כתב ביטאון הסתדרות ציוני אמריקה, ה־"New Palestine", שוועדת החירום הכינה תכניות לפעילות ציבורית רחבה נגד החוק. הביטאון הצהיר ש"שום שיקולי אהדה לבעלות הברית

17. מכתב ס. גולדמן אל ארתור לוריא מ־18 בינואר 1940, ארכיון אגרות וייצמן, רחובות (להלן א"ו).

18. עמנואל ניומן, בזירת המאבק הציוני, פרקי זכרונות, ירושלים תשל"ח, עמ' 162–164.

19. שם, שם.

20. שפירא, עמ' 181 (לפי דו"ח הרב ברסלאו על שיחתו עם ברנדייס מ־23 בפברואר 1940;

דו"ח זה הוא נספח B לפרוטוקול ישיבת ועדת החירום מ־28 בפברואר 1940).

לא ימנעו את המחאה נגד העוול.²¹ בעיתון ניתן פרסום נרחב לתוכן החוק ולוויכות אודותיו בפרלמנט הבריטי, אך מנהיגות התנועה הציונית האמריקנית לא עשתה מאמץ רציני לגייס את דעת הקהל האמריקנית נגדו. וייצמן, ששהה אז בארצות הברית, עשה מאמץ משלו למנוע פגיעה בבריטניה וכך נתן גיבוי להימנעות מפעולה ציבורית רחבה. עמדתו ועמדת ברנדייס בנושא זה היו דומות.²² אספת המחאה, שכינסו ציוני אמריקה בסופו של דבר, נערכה בקול דממה דקה.

גיאורג לנדאוואר, מבכירי המחלקה המדינית של הסוכנות בירושלים, דיווח אחרי שובו ארצה במאי 1940 על "חוסר האונים" של ציוני אמריקה, שחששו כי אם ינסו למחות בתקיפות ובפומבי נגד חוק הקרקעות, תגיב על כך דעת הקהל בשלילה. לנדאוואר אמר: "הם אינם יכולים להשפיע על מוסד פוליטי בעל משקל. אין להם רפרסנטנט [נציג] בבית הנבחרים הרוצה כיום לבקר את אנגליה. כאשר הייתה אסיפת המחאה נגד חוק הקרקעות, שכרו את קרנגי הול, והאולם היה מלא. באו על פי רוב חברי ההסתדרויות ששלחו אותם באופן מאורגן. היו רק הערות צדדיות על כך בעיתונות. אחרי הנאומים שלח לי סטיפן ויין פתקה: 'כך אתה רואה איך עלינו לצעוק בקול נמוך', כי הכרח הוא להם לא לעשות קשיים לאנגליה. באמריקה מדברים, להיכנס למלחמה או לא להיכנס. הציונים לא ירשו לעצמם לעשות פעולה פוליטית להחליש את אנגליה במידת מה."²³

אליבא דלנדאוואר, לציונים באמריקה אין בעיה ציונית בחייהם. לדעתם, הציונות מיועדת אך ורק ליהודים הנרדפים באירופה, להם צריך לתת את ארץ ישראל כמקלט, בעוד שעל יהודי אמריקה לשמור על הדמוקרטיה בארצם. לנדאוואר טען שתגובת הקונגרס היהודי האמריקני "הציוני" לאנטישמיות הגוברת באמריקה אינה ציונית. לשאלת אוסישקין השיב לנדאוואר שברנדייס אינו יוצא דופן בתחום זה.²⁴

ייתכן שעמדת לנדאוואר הארצישראלית הייתה חד-צדדית. אמריקה הייתה זרה לו, והוא לא הכיר את התנאים המיוחדים שבהם פעלה התנועה האמריקנית ואת אופיה המיוחד. עם זאת מובנת אכזבת השליח לנוכח ה"צעקה בקול נמוך", שמשמעה שהתנועה האמריקנית אינה מוכנה לגייס את יהדות אמריקה לצד היישוב בארץ. לנדאוואר כנראה לא קיבל את הסברי ויין שהנמכת הקול נבעה בעיקר מהחשש לפגוע בבריטניה הלוחמת בהיטלר.

מנהיגי התנועה הציונית שישבו בירושלים ביקרו בחריפות את תגובת ציוני אמריקה לחוק הקרקעות. אוסישקין הכריז: "על מי נישען, על עם ישראל

²¹ *New Palestine*, March 1st, 1940, Vol. XXX, No. 9, pp. 1-3.

²² גל, עמ' 51 ואילך.

²³ הרצאת לנדאוואר, ארכיון ציוני מרכזי (להלן: אצ"מ), Z5/471.

²⁴ שם, שם.

באמריקה הפוחד לפתוח את פיו ולדרוש את זכויותיו בפה מלא?²⁵ עוד קודם שפורסם חוק הקרקעות, תבע בן גוריון מציוני אמריקה לצאת להפגנות גדולות נגד בריטניה המפרה אמנים לעם היהודי ולהכריז בארצות הברית שבארץ ישראל האנגלים הם שונאינו.²⁶ לא כל חברי הוועד הפועל הציוני קיבלו עמדה קיצונית זו של בן גוריון, אך הוא לא היה היחיד שמתח ביקורת על ועדת החירום האמריקנית.

בסוף 1939 ובחודשים הראשונים של 1940 שהה אליהו גולומב באמריקה כשליח ההנהלה הציונית. מטרתה העיקרית של שליחותו הייתה קידום נושא הקמת צבא יהודי. גם הוא כחן את התנועה האמריקנית מנקודת ראות ארצישראלית והביע בעת שהותו בארצות הברית מורת רוח מפעולתה של ועדת החירום הציונית ומעמדת וייז, והאשים אותם בחוסר תעוזה מדינית ויוזמה בכל הכרוך בעזרה ליהודים הנרדפים באירופה. לדעתו, נמנעו ציוני אמריקה במתכוון ובמודע מהגשת תביעות קונקרטיות לממשל רוזבלט.²⁷ לאחר שובו ארצה דיווח גולומב ש"הכוח היהודי שישנו שם [...] כמו שהוא היום, איננו מוכן ואיננו מסוגל להילחם על הציונות. [...] היהודי האמריקני רואה את עצמו קודם כל אזרח אמריקני. [...] היהודי, גם הציוני שיבוא להצביע על מועמד זה או אחר [בבחירות בתוך אמריקה] לא יחסו של המועמד לציונות יכריע בהצבעתו. [...] הנאמנות האמריקנית, זו עתה הסיסמה המורמת על נס." גולומב גילה בתקופת שליחותו את הציונות בגרסתה האמריקנית. הוא מצא שכאשר נתגלתה סתירה בין האידיאולוגיה הציונית לבין ההזדהות עם ארצות הברית וממשלתה במישור המדיניות המעשית, ניצבו ציוני אמריקה בפני דילמות קשות. גולומב מסר שהיהודים חוששים מחקירת "ועדת דיוויס", אשר בדקה את האמריקניות של ארגונים שונים, פן יתגלה פגם כלשהו באמריקניות המוחלטת של ארגוניהם. בין הארגונים היהודיים הוא כלל כנראה גם את הגופים הציוניים השונים. הוא גרס שאין כמעט סיכוי שיהודי אמריקה יעזו בשנת הבחירות להטיל את "משקלם המדיני על כף המאזניים למען קידום מטרות יהודיות וציוניות." אליבא דגולומב, הייתה התנועה הציונית בראשית 1940 מפוררת וחסרת יכולת פעולה. הוא רמז שאין הבדל משמעותי בין הארגונים הציוניים ליתר ההתארגנויות של יהודי אמריקה. אלה ואלה שואפים ככל יכולתם להוכיח פטריטיות אמריקנית, שפירושה הסכמה לנייטרליות.²⁸

25. גל, עמ' 60 (על פי פרוטוקול ישיבת הוועד הפועל הציוני המצומצם מ'14 במרס 1940, אב"ג).

26. שם, עמ' 61.

27. שם, עמ' 5 (על פי מכתבו של גולומב מ'16 בדצמבר 1939, אב"ג).

28. דו"ח אליהו גולומב בישיבת מרכז מפא"י מ'9 באפריל 1940, ארכיון מפלגת העבודה (להלן: אמ"ע). וראה גם את דברי המבוא של משה שרתוק לדו"ח גולומב.

בתפיסה זו לא היה חידוש רב. מי שהכיר את הציונות האמריקנית בשנות העשרים והשלושים לא היה צריך לצפות למהפך בראשית שנות הארבעים. נראה אפוא שלפני כיבוש צפון אירופה ומערכה ב־1940 על ידי הגרמנים לא היו ציוני אמריקה כוח פוליטי אפקטיבי. סיבה חשובה למצב זה היה החשש שנקיטת עמדה עצמאית ומאבק תקיף על השגת יעדים ציוניים עלולים לערער את מעמד היהודים בחברה האמריקנית הכללית.

אולם לא בכל חלקי הציבור היהודי באמריקה חששו באותה מידה מתגובת החברה הכללית לפעילות יהודית עצמאית, פחד ששיתק במידה רבה את ועדת החירום ואת מנהיגי הארגונים הציונים שהיו מיוצגים בה. הצלחותיה הראשונות של התנועה הרביזיוניסטית באמריקה ב־1940 מצביעות על כך. אף שז'בוטינסקי עצמו העיד באפריל 1940, ש"מעולם לא ראיתי את יהודי אמריקה כה פוחדים מאנטישמיות בארצם,"²⁹ כאשר הגיע לארצות הברית לא היה קולו קול קורא במדבר. הן גולומב והן לנדאוור מעידים על פעילות רביזיוניסטית שזכתה להיענות גם בחוגים לא יהודיים. בין היתר הזמין מועדון כתבי החוץ בניו יורק, ברוב של 4:20 של חבריו, את ז'בוטינסקי להופיע בפניו, זאת לאחר שדחה באותו רוב עצמו את ההצעה להזמין את וייצמן.³⁰ גולומב ייחס חשיבות לעליית כוחם של הרביזיוניסטים וניפגש בין היתר עם אנשי ה־American Friends of Jewish Palestine, שעסקו בגיוס אמצעים למימון עלייה ב', נושא שהיה בחזקת טאבו בתנועה הציונית האמריקנית ובקרב מנהיגיה. לנדאוור מעיד ש"להסתדרות הציונית לא הייתה אפשרות לצאת נגד זה [נגד עלייה ב'], כי כל תשובה לא הייתה רצויה מטעמים פוליטיים." ז'בוטינסקי העלה בתחילת 1940 מחדש את תכנית נורדאו ותבע להביא מיד חצי מיליון יהודים אל חופי ארץ ישראל, וזאת בכל הדרכים האפשריות. הרצינות שבה התייחסו השליחים הארצישראלים לפעילות הרביזיוניסטית מעידה על ההיענות, לפחות בחלק של הציבור היהודי, לקו המיליטנטי שיצג ז'בוטינסקי, למרות החרדה ששררה אף לפי עדותו הוא בציבור זה.³¹

ג. תקופת הפניקה הגדולה בשנת 1940

ב־17 במאי 1940, כאשר בלגיה והולנד נכבשו וקווי ההגנה של צרפת בארדנים נפרצו, לא העלו מנהיגי ציוני אמריקה על דעתם שתוך שבועיים עלולה צרפת

29. מכתבו של ז'בוטינסקי אל א. אברהמס בלונדון, 4 באפריל 1940, ארכיון ז'בוטינסקי, תל אביב.

30. ראה הרצאת לנדאוור, הערה 23 לעיל.

31. בנושא זה ראה גם גל, עמ' 43, 35-55.

להתמוטט כליל.³² העדות הישירה העיקרית על תגובות היהודים והציונים באמריקה, לאחר שהחלו להבין את המשמעות הצבאית והמדינית של התמוטטות החזית המערבית, ניתנה מפי אליעזר קפלן.³³ העיתונות הציונית בארצות הברית נמנעה באותה תקופה מלהתייחס ישירות לנושא המשבר החמור שפקד את יהודי אמריקה בכלל ואת הציונות האמריקנית בפרט. אף הנואמים בכנס השנתי של הסתדרות ציוני אמריקה, שוודאי היו מודעים למצב בציבור היהודי בארצם בחודשים קריטיים אלה, נמנעו מלטפל ישירות בנושא זה.³⁴ רמזים על הלכי הרוח באותו פרק זמן ניתן למצוא כעבור שנה במאמר שסיכם את אירועי השנה: "אווירה של חרדה וריקנות מביאה לאבדן הכוח המוסרי ויכולת הביצוע. מצב זה פגע קשה בכל הפעילות היהודית."³⁵

כניעת צרפת הביאה לא רק לערעור מוחלט של הביטחון העצמי של יהדות אמריקה, אלא גם לזעזוע חמור ביותר בדעת הקהל האמריקנית הכללית, עובדה שהחריפה את המשבר שפקד את יהדות אמריקה ואת התנועה הציונית שם. אליעזר קפלן סיפר בשובו לארץ, שמפלת צרפת גרמה לאווירת דיכאון בעם האמריקני ולאייציבות בדעת הקהל: "שניים שלושה שבועות הם מבחינה זו באמריקה בגדר של 'תקופה היסטורית'; הלך הרוח משתנה כמעט באופן 'היסטרי' מכיוון שהוא מושפע מהמאורעות בעולם ובחזית המלחמה ואלה משתנים חלפות."³⁶ קפלן טען שלפני מפלת צרפת ניכרה נטייה בדעת הקהל האמריקנית להתרחק מהנייטרליות הקפדנית שבה דגלו רוב האמריקנים ב-1939, וגבר הרצון להגיש עזרה ממשית לבריטניה ולצרפת. אולם כניעת צרפת הביאה למהפך בהלך רוח זה. אמריקה זועזעה והתעורר החשש שאחרי ניצחוננו באירופה עלול היטלר להעביר את המלחמה לחצי הכדור המערבי. אמריקנים רבים החלו להאמין שאירופה אבודה, ומסקנתם הייתה שאין עוד טעם לשלוח עזרה לבריטניה. רבים מבין ראשי דעת הקהל בארצות הברית תבעו אחרי מפלת צרפת להתמקד אך ורק בהגברת כושר ההגנה של היבשת האמריקנית. מאחר שארצות הברית אינה מוכנה להתמודדות צבאית, הם תבעו לתת עדיפות עליונה

32. ראה למשל מאמר מערכת בחתימת לואי ליפסקי: "Momentous Changes", *New Palestine*, Vol. XXX, No. 14, p. 4

33. דו"ח אליעזר קפלן בישיבת מרכז מפא"י מ-22 באוגוסט 1940, אמ"ע, וכן מכתביו להנהלה הציונית בלונדון מ-25 במאי 1940, ולחברי ההנהלה בירושלים מ-7 באוגוסט 1940, אצ"מ Z4/10407; ראה גם דו"ח קפלן בישיבת הוועד הפועל הציוני בירושלים ב-16 באוגוסט 1940, שם, פרוטוקולים, כרך 32.

34. *New Palestine* מ-31 במאי ומ-7 ביוני 1940; בגיליון ה-7 ביוני מתפרסמים גם הנואמים בכנס השנתי של הסתדרות ציוני אמריקה.

35. Jacob Fishman, "The Year in America", *Congress Weekly*, Vol. 8, No. 31, September 19th, 1941, pp. 10-11

36. דו"ח קפלן למרכז מפא"י, ראה הערה 33 לעיל.

לחימושה שלה. בתנאים אלה חזרה וגברה מגמת הבדלנות. הדבר בא לידי ביטוי לא רק בוועידת המפלגה הרפובליקנית, שנערכה לקראת הבחירות לנשיאות, שעמדו להיערך בסוף 1940, אלא גם בוועידת המפלגה הדמוקרטית, שבה היו עתה הבדלנים חזקים מתמיד. רוזבלט נבחר כמועמד, אך ורק משום שהיה המועמד היחיד בעל הסיכויים לגבור על מועמד הרפובליקנים. הוא נאלץ להתחשב באווירת הבדלנות הכללית, וכנאום קבלת המועמדות הודיע שימשיך במדיניות החוץ שנקט בעבר והתחייב כי העזרה לבעלות הברית אל תכלול שיגור חיילים אמריקנים לשדות הקרב של אירופה. אך הצלחתו בבחירות לא הייתה מובטחת. וילקי, המועמד הרפובליקני, אמנם לא היה בעצמו בדלן, אך במפלגתו הייתה לבדלנים השפעה ניכרת. רק באוגוסט 1940 החלה ארצות הברית להתגבר על היאוש שפקד אותה אחרי נפילת צרפת, וגברה האמונה שאנגליה תחזיק אולי בכל זאת מעמד. הציונים, אך לא רק הם, אלא רוב היהודים, התפללו תפילה כפולה לשלום אנגליה. הם קיוו שהיא תחזיק מעמד כנגד ההסתערות הנאצית על האיים הבריטיים, אם היטלר ינסה לפלוש, וכמו כן שלא תיסוג מארץ ישראל. כאשר הוציאו הבריטים את צבאם משנחאי לאחר שלטון של שישים שנה (צעד שהאמריקנים ראו בו פגיעה באינטרסים שלהם), חששו יהודי אמריקה שזהו תקדים מסוכן. הם פחדו שהצעד הבא עלול להיות ויתור על מצרים וארץ ישראל. החרדה בתנועה הציונית בארצות הברית הייתה כה חמורה, שקפלן נאלץ "להיהפך לאסטרטג" ולהרגיע את המנהיגים הציונים באמריקה בטיעון, שבריטניה רואה בויתור על ארץ ישראל צעד חמור ביותר, ולפיכך לא תיסוג מאזור זה אלא אם כן תאולץ לעשות זאת בלחץ צבאות אויב מנצחים.

באווירה זו של יאוש שדבק בקהל האמריקני ולנוכח ההטפות של צ'רלס לינדברג למשא ומתן ישיר עם היטלר על קביעת סדרי העולם אחרי ניצחוננו, הדגישו היהודים יותר מתמיד את נאמנותם לאמריקה. הם לא העזו לומר בקול, שאם ארצות הברית מבקשת להיות נאמנה לאידיאלים שלה, עליה להצטרף לבריטניה במלחמתה נגד העריצות הנאצית. מסקנת הציונים הייתה, שבמצב שנוצר באמריקה אי אפשר לנהל מדיניות יהודית עצמאית שתתבסס על אינטרסים יהודיים יחודיים. הרוח התבוסתנית ששררה ביהדות אמריקה נתנה את אותותיה גם במגבית המאוחדת שהכנסותיה ירדו באופן ניכר. כיבושה של ארץ ישראל על ידי צבאות מוסוליני נראה באותו זמן בעיני יהודי אמריקה כאפשרות קרובה. בלחץ מציאות עגומה זו החלו אחדים מבין ציוני אמריקה לחשוב על חלופה של ציונות ללא ארץ ישראל. בדו"ח שלו, לאחר שובו ארצה, טען קפלן שנוצרה "תיאוריה חדשה של ציונות עליונה", שעל פיה גורל הציונות אינו קשור בתקופה זו בהכרח בארץ ישראל. בדיעבד, ייתכן שמסקנתו זו של קפלן הייתה נמהרת מדי, אולי משום שלא היה מודע למעמדה החלש של התנועה הציונית בתוך הקהילה היהודית, שראתה בארצות הברית את ביתה.

קפלן מסר לחבריו בארץ, שגם ברנדייס הישיש נתפס להלך רוח זה וכי בשיחה אתו טען שאין זה הזמן לתת עדיפות לפעולה מדינית ציונית, אלא יש להתמקד בהעמקת החינוך הציוני. דומה שברנדייס התקשה להתמודד עם המציאות היהודית והציונית שנוצרה בארצות הברית בראשית קיץ 1940. לפיכך תבע בין היתר מקפלן שלא להתערב בענייני הציונות האמריקנית. קפלן שאל את ברנדייס: "האם [...] אנחנו בארץ ישראל צריכים להישען על כוחותינו בלבד? אם נצליח – אתם תתגאו בהצלחותינו; אם ניכשל – אתם תצטערו, ותמשיכו בחינוך ציוני כדי להקים דור חדש שימשיך אחר כך את הגשמת הציונות." ברנדייס השיב שזו פחות או יותר עמדתו. הייתה זו תפיסה אופיינית לתנועה הציונית באמריקה בתקופה זו. ציוני אמריקה אף לא פתחו במאבק כאשר היאוש ביהדות אמריקה הביא להתגברות זרמים אנטי ציוניים. קפלן דיווח להנהלה הציונית בירושלים ב־16 באוגוסט 1940, שחברי זרמים אלה במגבית המאוחדת לא הסתירו את דעתם, שהשותפות עם הציונים היא "חתונה טמאה". היו אף שהעלו הצעות קיצוניות כגון הפסקת כל פעולת עזרה מצד יהדות אמריקה ליהודים באירופה ובכל מקום אחר.

אולם על אף הפניקה של קיץ 1940, נמשכה הפעילות השגרתית. העיתונות הציונית המשיכה להופיע, והודפסו בה מאמרים על החיים בארץ ישראל; ובפיטסבורג התכנסה הוועידה השנתית של הסתדרות ציוני אמריקה. עם זאת, התרומה הממשית למאבק המדיני של התנועה הציונית בתקופה קריטית זו הייתה קטנה ביותר. בחודשי המשבר החמור שאחרי נפילת צרפת נטשטשו ההבדלים בין דרכה המדינית של התנועה הציונית האמריקנית לבין כל יתר הארגונים היהודיים.

מדיניות "הפרופיל הנמוך מאוד" בקיץ 1940 באה לכיטוי גם בהתייחסות ההנהגה הציונית למה שכוונה אז "מלחמת הוועדות" (The Battle of the Committees).³⁷ מצד אחד ניצבה קבוצת ארגונים אמריקניים שקראו לסייע לבעלות הברית המערביות במלחמתן נגד גרמניה הנאצית עד כדי הסתכנות במעורבות ישירה במלחמה, ומצד שני ניצבו הבדלנים שביקשו לשמור על נייטרליות מרבית. בין התובעים סיוע פעיל בלטו "הוועדה להגנת אמריקה על ידי עזרה לבעלות הברית" (The Committee to Defend America by Aiding the Allies) ו"האגודה למען חבר הלאומים" (League of Nations Association). ארגונים אלה ודומיהם תבעו לשנות את חוקי הנייטרליות, כדי שהמדינות הלוחמות בהיטלר יוכלו להשיג נשק באמריקה בתנאים נוחים. הם קיימו קשרים עם ממשל רוזבלט ולחצו עליו להגיש עזרה לבעלות הברית, ניהלו תעמולה באמצעי התקשורת, ניסו להשפיע על חברי הקונגרס ודרשו משני המועמדים לנשיאות ב־1940 לכלול סעיפים אנטי נאציים במצע המפלגות

37. פרטים בסוגייה זו, ראה שפירא, עמ' 177–179.

לבחירות. נגד ועדות אלה התייצבו כל הקבוצות הבודלניות. בספטמבר 1940 יסדו גופים אלה ארגון גג המכונה "הבכורה לאמריקה" (America First Committee). בארגון זה השתתפו חלק ניכר מפעילי המפלגה הרפובליקנית, אנטישמים כגון הנרי פורד וצ'רלס לינדברג, ואף אישים בעלי השקפה ליברלית בנושאי מדיניות הפנים של ארצות הברית. לגוש זה הסתננו גם פרו-נאצים, שקיבלו סיוע ישיר מגרמניה למימון התעמולה להגבלת העזרה לבעלות הברית ולעידוד האנטישמיות ברחבי אמריקה. ציוני אמריקה, שכרוב יהודי אמריקה, פחדו מהסתתם של הארגונים הבודלניים, נמנעו מנקיטת עמדות ברורות ביחס ל"מלחמת הוועדות". בקו זה התמידו עד ההתקפה על פרל הרבור. גם מנהיגים ציונים, שנהגו בעבר להתגאות במעמדם האיתן של היהודים בחברה הכללית, נרתעו מנקיטת עמדות שעלולות היו להתפרש כלא אמריקניות.

על אף המשבר לא הצליחו מנהיגי התנועה הציונית להתגבר על הסכסוכים הפנימיים ביניהם. המעיין בקורות התנועה עשוי להתרשם, שתהליך יישוב הסכסוכים היווה מעין תחליף לפעילות שמטרתה השגת יעדים פוליטיים. בכנס השנתי שלה בחרה הסתדרות ציוני אמריקה את איש העסקים א. קאופמן מפיטסבורג לכס הנשיאות. ברנדייס, שביקש למנוע מלואי ליפסקי וממקורביו לחזור להנהגת התנועה, הוא שהמליץ עליו. בן גוריון רשם כעבור כחודש ביומנו את דעתו של הנרי מונטור, מנהל המגבית היהודית המאוחדת, על קאופמן: "הוא נלעג ומעליב כנציג ציוני, עם הארץ שעשה כסף מנשך. [...] אינו יודע כלום לא על ציונות ולא על ארץ ישראל, אין לו הבנה מדינית, אין לו קשר עם הממשלה. [...] היותו לנשיא משפיל עד עפר התנועה הציונית."³⁸ כאשר שב בן גוריון ארצה, אמנם לא חזר על נוסח זה, אך תהה מדוע נבחר דווקא קאופמן, אשר המשיך לחיות בפלורידה ולא התיישב בווישינגטון, שאליה העביר את משרדי ההסתדרות.³⁹ נחום גולדמן דיווח לאליעזר קפלן, שאחרי הכנס השנתי בפיטסבורג ניסו ציוני אמריקה במשך שלושה חודשים לפשר בין האדמיניסטרציה של קאופמן לבין ועדת החירום שבה שלטו ליפסקי ווייז.⁴⁰ ועדת החירום עצמה לא הצליחה לבחור ביושב ראש ולבסוף מונתה נשיאות ובה שלושה חברים.

בספטמבר 1940, שכנעה עמידתה האיתנה של בריטניה כנגד הבליוץ הגרמני את האמריקנים, שקיים סיכוי סביר שהאיים הבריטיים לא יפלו בידי היטלר. נציגו האישי של וייצמן, יוסף כהן, דיווח לו: "לראשונה אחרי החודשים האיומים הללו מאז התמוטטות צרפת, כאשר נראה היה שהכל אבוד, מכיר העם האמריקני באופן ברור ובלי היסטריה בצורך שהארץ הזאת תזדהה באופן מלא

38. יומני בן גוריון, רישום 6, אוקטובר 1940, אב"ג.

39. דו"ח בן גוריון לוועד הפועל הציוני, 25 באוקטובר 1940, אצ"מ, פרוטוקולים.

40. מכתב נחום גולדמן אל קפלן, 25 באוקטובר 1940, שם, Z5/472.

עם העניין הבריטי.⁴¹ התאוששות זו בדעת הקהל האמריקנית הכללית לא הפכה מיד לנחלתו של כל הציבור היהודי, וגם בתנועה הציונית לא הורגש לפי שעה מפנה.

ד. תחילת השינוי

שנת 1940 הייתה שנת בחירות בארצות הברית ועל האזרחים היה להכריע על המשך הדרך בזירה הבינלאומית. רוב יהודי ארצות הברית לא התלבטו: לרוזבלט כמעט שלא היה צורך לחזור אחרי הקול היהודי; ברוב המקרים הוא היה מובטח לו מראש. בשעה שאיום הכדלנים והאנטישמים הלך וגבר, נצטיירו רוזבלט וממשלו כמגינים הכמעט יחידים על שלומם של יהודי אמריקה. התוצאה הייתה שהציונים לא העזו לערער על מדיניות הממשל, גם כאשר זו לא תאמה את שאיפותיהם. למאבק על הקול היהודי בין שתי המפלגות הגדולות, שציוני אמריקה החלו לנצל לראשונה ב־1944 כדי לגייס תמיכה לקידום מטרותיהם, לא היה כל משמעות בנתוני 1940. בפברואר 1941 דיווח בן גוריון לוועד הפועל הציוני המצומצם, שיהודי ניו יורק הבטיחו לרוזבלט את הניצחון, אך נראה שלא הייתה להם אלטרנטיבה אחרת.⁴² מבין המנהיגים הציונים תמך רק סילבר בוילקי, המועמד הרפובליקני, אך נימוקיו בפנייתו לציונים במודעה שפורסמה ב־New Palestine היו "אמריקניים" ולא ציוניים. הוא טען שכהונה שלישית של נשיא נוגדת את המסורת האמריקנית.⁴³ לא רק רוב יהודי אמריקה סברו שרוזבלט הוא מועמד עדיף ליהודים; גם בן גוריון, ששהה בתקופת מלחמת הבחירות בארצות הברית, עקב תוך חששות אחר עליית כוחו של וילקי.⁴⁴ לאחר שרוזבלט נבחר בשלישית ניתח בן גוריון את מערכת הבחירות כזו הלשון:

השאלה מי יעמוד בראש אמריקה אדירה זו בארבע שנות גורל אלו – אינה שאלה מקומית בלבד. [...] בוילקי תמכו כל הריאקציונרים המרודים, כל אוהדי היטלר ומוסוליני, כל אויבי הדמוקרטיה בעולם ובאמריקה, כל האנטישמים וחסידיו תורת הגזע – והם לא מעטים. [...] התוצאות ידועות. אני חושב בחירות אלה לניצחון הגדול הראשון של אנגליה במלחמה זו, ומכה הקשה ביותר שהוכה הפשיזם בעולם ובאמריקה.⁴⁵

41. מכתב יוסף כהן אל וייצמן, 9 בספטמבר 1940, א"ו.

42. פרוטוקול ישיבת הוועד הפועל הציוני המצומצם, 24 בפברואר 1941, אב"ג, תיקי אוסף פרוטוקולים של הוועד הפועל הציוני, מצוטט אצל גל, עמ' 90.

43. *New Palestine*, November 1st, 1940, Vol. XXXI, No. 3, p. 19.

44. יומני בן גוריון, רישומים מ־5, 15 ו־18 באוקטובר 1940, אב"ג.

45. רישום מ־9 בנובמבר 1940.

אין להניח שסילבר הפך לרפובליקני מנימוקים ציוניים בלבד, אך ייתכן שהתפנית שחלה אצלו בסתיו 1940 הייתה בין היתר תוצאה של סירוב ממשל רוזבלט להיענות לפניית ציוני אמריקה בעקבות הפצצת חיפה על ידי האיטלקים. הצלב האדום האמריקני היה מוכן להגיש עזרה לשוב היהודי, אך מחלקת המדינה מנעה זאת, כנראה לפי בקשת משרד החוץ הבריטי. סילבר למד מאירוע זה, שאין התנועה הציונית יכולה לסמוך על ממשל רוזבלט. הוא התמיד בתמיכתו במפלגה הרפובליקנית ועמדה זו הקלה עליו ב-1944 להפוך את המאבק על "הקול היהודי" לאמצעי חשוב בקידום מטרותיה המדיניות של התנועה הציונית בארצות הברית. ישעיהו קנן (I.L. Kenen) מעיד, שסילבר כנראה הסיק אחרי "פרשת הצלב האדום", שוויז מסר את יהדות אמריקה לידי המפלגה הדמוקרטית לשבט ולחסד ושהתנועה הציונית עלולה לאבד כל סיכוי להשפיע על הממשל. קנן לקח חלק בפגישה בקליבלנד שבה הודיע סילבר על תמיכתו ברפובליקנים.⁴⁶ באותו זמן החל סילבר לקרוא בצורה חדשה ושונה מחבריו את המפה הפוליטית והחברתית של ארצות הברית. הוא הפך לציוני מיליטנטי, ומאוחר יותר למנהיג הסיעה המיליטנטית בציונות האמריקנית. קבוצה זו גרסה, שאין להתחשב יתר על המידה ברגישויות ממשל רוזבלט, אף לא ביחס לבריטניה. סילבר השתכנע, שהממשל בווישינגטון הולך בעקבות המדיניות הארצישראלית של בריטניה, וכמו בן גוריון הגיע למסקנה, שאין לדחות את המאבק המדיני הציוני עד שהמצב בחזיתות המלחמה ישתפר.

מדיניות ועדת החירום, לשמור על "פרופיל נמוך" ביחסים עם הממשל, נתנה את אותותיה גם בנושא רגיש ביותר – המאבק על השגת אשרות "מבקרים" למנהיגים ציונים שנשארו באירופה, שנועדו להצילם מציפורני החיה הנאצית. ועד הפועלים היהודים ואגודת הרבנים האורתודוקסים הקדימו את ציוני אמריקה, ועלה בידיהם להציל רבים ממנהיגייהם. בחודשי הסתיו של 1940 הוציאה מחלקת המדינה תקנות שצמצמו בהרבה את אפשרויות ההצלה בדרך זו. ויזו וחבריו, חסידי שמירת הפרופיל הנמוך, חששו מלחץ ציבורי תקיף בעניין כה רגיש בארצות הברית בנושא ההגירה, ולא היה בכוחם לשכנע את הנשיא להורות למחלקת המדינה להגמיש את התקנה, שקבעה שהמנהיגים הציונים שייכים ל"אלמנטים המסוכנים" שאין להרשות את כניסתם לאמריקה. התוצאה הייתה שמספר המנהיגים הציונים, שזכו להינצל באמצעות "ויזות מבקרים", היה קטן יחסית.⁴⁷

מדיניות בריטניה בארץ ישראל בחודשים האחרונים של 1940 העמידה את ציוני אמריקה בפני אתגרים חדשים. החלטתה למנוע את עלייתם של עולים "בלתי לגליים" גם על ידי גירוש המעפילים לאי מאוריציוס באוקיינוס ההודי,

46. מכתבי י. קנן אל אלון גל מ-14 ו-23 ביולי 1980: מצוטטים אצל גל, עמ' 74.

47. שפירא, עמ' 142-147.

אילצה את ציוני אמריקה להכריע אם להגיב גם בנושא זה ב"צעקה בקול נמוך", כפי שנהגו אחרי פרסום חוק הקרקעות. החלופה הייתה לגייס את דעת הקהל האמריקנית, כדי להפעיל לחץ ישיר על ממשלת בריטניה ואף על ממשלת ארצות הברית, בתקווה שווינגטון תשפיע על לונדון שלא לבצע את הגירושים.⁴⁸ בין 1 ל-3 בנובמבר 1940 הגיעו לחופי הארץ 1,771 מעפילים באניות פסיפיק ומילוס. ממשלת המנדט העבירה את המעפילים אל האניה פאטריה כדי לגרשם מן הארץ. כשנתברר לבן גוריון שוועדת החירום אינה מתכוונת לפעול בתקיפות כדי לגייס את דעת הקהל כנגד תכניותיה של בריטניה, תבע לפרסם בעיתונות האמריקנית הצהרה תקיפה נגד הצעד הבריטי המתוכנן. הצעתו נדחתה לאחר דיונים מייגעים ולאחר שגם ברנדייס, פרנקפורטר וכן כהן, ציוני מבכירי מחלקת המדינה, הביעו את התנגדותם לפנייה ישירה אל הציבור האמריקני. לאחר ויכוח בוועדת החירום הוטל על משלחת ציונית להגיש מחאה לשגריר הבריטי, אך להימנע מפרסום הודעה פומבית.

ב-25 בנובמבר 1940 טבעה האניה פאטריה, לאחר שה"הגנה" חיבלה בה כדי למנוע בדרך זו את גירוש המעפילים. היות שממשלת המנדט הרשתה לניצולי האסון להישאר בארץ, סברו מנהיגי הציונים באמריקה, ובראשם ברנדייס, שבמצב שנוצר מוטב לעבור לסדר היום בלי להביך את ממשלת ארצות הברית ולהפריע לה בניהול מדיניותה. המתנגדים לגינוי פומבי של המדיניות הבריטית בארץ ישראל טענו, שניסיון לגייס את דעת הקהל באמצעות העיתונות יסייע למתנגדים להגשת עזרה אמריקנית לבריטניה, והבלטת אינטרסים יהודיים מיוחדים תוסיף דלק למדורת האנטישמיות בארצות הברית.

תקוות ראשי הציונים באמריקה שאחרי אסון פאטריה תשנה לונדון את מדיניות הגירושים, וכי לפיכך אין צורך עוד בפעולה, נתבדתה במהרה. ב-9 בדצמבר 1940 גירשה ממשלת המנדט למאוריציוס 1,600 מעפילים, שהגיעו ב-24 בנובמבר באניה אטלנטיק. צעד זה של בריטניה החזיר את נושא תגובת התנועה הציונית בארצות הברית אל סדר היום של ועדת החירום. בן גוריון לא ראה בהחלטה לגרש את מעפילים פאטריה צעד חד פעמי. לכן לא השלים עם החלטת ועדת החירום מ-20 בנובמבר להצניע את תכנית גירוש המעפילים. גם לאחר שהבריטים הרשו לניצולי פאטריה להישאר בארץ, המשיך במאמציו להזעיק את דעת הקהל היהודית נגד המדיניות הבריטית. גירוש מעפילי אטלנטיק הוכיח גם למנהיגות הציונית באמריקה, שממשלת המנדט הפכה את הגירוש למדיניות של קבע. אחרי ביצוע הגירוש חזר בן גוריון ותבע ביתר תוקף שיהודי אמריקה יביעו את מחאתם בפני הציבור הרחב. הפעם לא היה קולו קול קורא במדבר. סילבר וניומן מתחו ביקורת חריפה על מדיניות השתקת צעדיו האנטי ציוניים של הממשל הבריטי בארץ.

תביעתו של בן גוריון שיהודי אמריקה ינקטו יזמה נגד מדיניות הגירוש של ממשלת המנדט השתלבה בהעלאת תכנית מדינית מקיפה. ארבעה ימים לפני גירוש מעפילי אטלנטיק כינס בן גוריון פגישה לא פורמלית בניו יורק. בפגישה זו העלה תכנית מדינית, שכללה ייסוד מדינה יהודית בתום המלחמה והקמת צבא יהודי לאלתר, שיקח חלק במלחמה. הוא טען שמטרות מדיניות ניתן להשיג רק על ידי פנייה אל הציבור הרחב, היהודי והלא יהודי בארצות הברית. קריאת תיגר זו על מדיניותו של ויזן זכתה לתמיכתו התקיפה של סילבר אשר טען, שעל התנועה הציונית להוכיח לבריטים שהיהודים הם גורם (a factor). הוא אף רמז שמדיניות "הפרופיל הנמוך" מעודדת את הממשל האמריקני לקבל את המדיניות הבריטית וללכת בעקבותיה.⁴⁹ ערעור סילבר על מדיניות ויזן רמז על שינויים עתידיים בעמדות הנהגת התנועה הציונית בארצות הברית.

כאשר ממשלת בריטניה גירשה את מעפילי אטלנטיק, נאלצו מתנגדי הביקורת הפומבית בוועדת החירום להשלים עם פרסום הודעת גינוי בעיתונות.⁵⁰ המחאה שפורסמה ב־27 בדצמבר הייתה תערובת של גינוי והתנצלות על הביקורת הנמתחת על ממשלת בריטניה. נוסח ההודעה היווה פשרה בין התביעה לנקוט קו תקיף נגד מדיניות לונדון לבין המשך מדיניות הפרופיל הנמוך. בין מצדדי המשך המדיניות הקיימת בלטו נציגות הדסה. אחרי שובו ארצה טען בן גוריון בפני הוועד הפועל הציוני: "שיטת הפחד נהרסה." קפלן ערער על דעתו זו של יושב ראש ההנהלה והזהירו מפני אופטימיות יתרה.⁵¹ המנהיגים הארצישראלים הגדירו את מדיניות ועדת החירום: "שיטת הפחד." ראשי ועדת החירום, לעומת זאת, היו בטוחים שזו מדיניות זהירה הדרושה כדי להגן על אינטרסים חיוניים של יהדות אמריקה, שהציונים הם חלק בלתי נפרד ממנה.

אותה עת השקיעו מנהיגי התנועה הציונית העולמית מאמצים רבים כדי לשכנע את ממשלת בריטניה לאשר את הקמתו של צבא יהודי שילחם תחת דגלו ובמסגרת צבאות בעלות הברית נגד גרמניה הנאצית. בעת שהותו בארצות הברית העניק בן גוריון לנושא זה עדיפות גבוהה ביותר.⁵² עמדות בן גוריון מצד אחד וויזן וראשי ועדת החירום מצד שני בעניין נקיטת יזמה פומבית באמריקה בנושא הקמת כוח יהודי לוחם היו מנוגדות. אחת ממטרות ביקורו של בן גוריון בארצות הברית הייתה קידום רעיון כינון הבית הלאומי כאמצעי פוליטי לקראת הבאות. כאשר הגיע לאמריקה בראשית אוקטובר 1940, הבין מיד שאין כל סיכוי

49. Report of a meeting with Mr. Ben Gurion at the Winthrop Hotel, New York

City, on December 5th, 1940, 150: מצוטט אצל גל, עמ' 103.

50. *New Palestine*, December 27th, 1940, Vol. XXXI. No. 11. p. 7

51. פרוטוקול מדיני הוועד הפועל הציוני ב־16 בפברואר 1941, כרך 33/2, עמ' 19, אצ"מ.

52. לגבי התייחסות התנועה הציונית באמריקה להקמת הצבא היהודי בסוף 1940, ראה

רישומים ביימני בן גוריון ב־6 וב־15 באוקטובר 1940, אב"ג: ראה גם גל, עמ' 72,

להעלות את הנושא לדיון לפני הבחירות לנשיאות, והוא היה מודע היטב להסתייגויות בעניין זה של חלק ממנהיגי ציוני אמריקה. ב־6 באוקטובר כתב ביומנו: "אם התשובה בלונדון תהיה חיובית ולאחר הבחירות כאן (אין לעורר שאלה זו לפני הבחירות) לא תתנגד הממשלה האמריקנית לגיוס יהודים לצבא ולהילחם יחד עם אנגליה – הרי שאשר כאן לשם כך, ואעשה הדבר אם מנהיגי הציונים כאן יתנו ידם לכך או לא"⁵³ (הדגשת המחבר). ויזו, לעומת זאת, המשיך להתנגד לנקיטת יזמה בנושא זה באמריקה. הוא וחבריו חששו עדיין באוקטובר 1940 שיזמה כזו עלולה להתפרש כתרחור מלחמה והסתייגות ממדיניות הנייטרליות האמריקנית. ויזו אמנם התחיל להשלים עם רעיון הקמת כוח יהודי לוחם נפרד במסגרת הצבא הבריטי, אך דעתו – בניגוד לעמדת בן גוריון – הייתה, שהקמת כוח כזה לא תסייע להשגת ריבונות מדיניות יהודית.⁵⁴ לעומת זאת תמך סילבר, אשר היה במיעוט בהנהגה הציונית האמריקנית, בעמדת בן גוריון. ועדת החירום נתנה את הסכמתה להקמת צבא יהודי רק כעבור כחודשיים. שני אירועים שכנעו את המהססים לשנות את עמדותיהם – פלישת גייסות רומל ללוב, אשר סיכנה את העמדות הבריטיות במצרים ובארץ ישראל, ומפנה במדיניות ממשל רוזבלט כלפי המאמץ הצבאי הבריטי. מפנה זה בא לידי ביטוי בנאום הנשיא ב־6 בינואר 1941, שבו המליץ להעניק סיוע גדול לבעלות הברית במסגרת התכנית "החכר והשאל". אך גם מפנה זה במדיניות הממשל לא הביא לשינוי בעמדות ראשי ועדת החירום, אשר בינואר 1941 עדיין חששו מפנייה לממשל כדי שיתן את הסכמתו לגיוס מתנדבים יהודים בעלי אזרחות אמריקנית ליחידה היהודית המתוכננת.⁵⁵ בן גוריון לא היה מעוניין רק בהיבט המדיני של הקמת היחידה היהודית בצבא הבריטי. הצעתו לאמן חברי תנועות נוער ציוניות בהסת מוטוסים מעידה על מחשבה צבאית מרחיקת לכת. סילבר לא חשש כראשי ועדת החירום מתגובת דעת הקהל להקמת הכוח היהודי הלוחם וגיוס צעירים יהודים לכוח זה, והמשיך לתמוך בתקיפות בעמדת בן גוריון. יש להניח שהוא האמין שהמוני יהודי אמריקה יתנו את ידם בכל הזדמנויות להקמת הכוח היהודי הלוחם. בן גוריון היה נכון לפנות בעניין זה ישירות לממשל האמריקני. בעת שהותו בארצות הברית דן עם ידידיו, בן כהן ופליקס פרנקפ־רט, על השגת הסכמת הממשל לגיוס יהודים ליחידת הצבא היהודי וניסה להסיר בדרכים שונות את חששות יהודי אמריקה מפני פעולה זו. הדחייה בתשובת בריטניה לבקשה להקים כוח יהודי עיכבה בשלב זה את ביצוע ההכנות הממשיות להקמת העוצבה.

53. רישום, ביומן בן גוריון, 6 באוקטובר 1940, אב"ג.

54. מאמר ויזו ב־*Opinion* מ־12 באוקטובר 1940, צוטט אצל גל, עמ' 72.

55. גל, עמ' 106.

נכונות הנשיא בימים האחרונים של שנת 1940 לסייע ביד רחבה לבריטניה הגבירה את התמיכה במדיניות זו בדעת הקהל ואת ההזדהות הגוברת עם תושבי האיים הבריטיים, שנאבקו בהצלחה נגד גרמניה הנאצית. ארצות הברית החלה להתנער אפוא מהבדלנות ומהנייטרליות שחזרו והרימו ראש אחרי מפלת צרפת ביוני 1940. הכרות רוזבלט, שהוא עומד להפוך את ארצו למאגר הנשק הגדול של הדמוקרטיה, הייתה אות לבאות. קבוצת "הבכורה לאמריקה" ויתר הקבוצות הבדלניות לא הפסיקו אמנם את תעמולתן, אך המפנה בהלכי הרוח הורגש היטב. בין השאר הודיע נדל וילקי, המועמד הרפובליקני המובס, על תמיכתו במדיניות החוץ של הנשיא. הממשל מצדו החל לפעול באמצעים חוקיים שעמדו לרשותו נגד הקבוצות הפרו נאציות במדינות שונות של ארצות הברית.⁵⁶ באופן אובייקטיבי נוצרו, אם כן, תנאים לשינוי עמדות בדעת הקהל היהודית ובממסד הציוני.

אולם בפועל לא חל שינוי חד-משמעי. וייז וחבריו, אשר המשיכו לעמוד בראש ועדת החירום, המשיכו לחשוש במשך כל שנת 1941 מהאנטישמיות וההבדלנות. הקבוצה המיליטנטית בציונות האמריקנית אמנם ביקשה להביא למפנה בדרכי הפעולה של התנועה, אך היא היוותה מיעוט, והדבר לא עלה בדרך כלל בידה. מעטים בלבד היו המקרים שבהם ציוני אמריקה ניהלו מערכת יחסי ציבור מתוכננת ומכוונת כדי לעצב דעת קהל פרו ציונית פעילה. הקבוצה האקטיביסטית-מיליטנטית שאפה לשינוי המצב. עמנואל ניומן מילא תפקיד מכריע בניסיון לישם מגמה זו. הוא הצליח במידה לא מעטה לשכנע את סילבר לקבל את תפיסתו, שעל הציונים לנקוט יזמות כדי שגורמים בעלי השפעה בחברה הכללית יסייעו לציוני אמריקה להשיג את מטרותיהם. וייז, לעומת זאת גרס, שעל הממשלה האמריקנית ועל הנשיא צריך להשפיע בעיקר על ידי טיפוח קשרים אישיים, ולא על ידי הפעלת לחצים באמצעות דעת קהל מאורגנת ולפעמים אף תוקפנית.

השתתפותו של ניומן בדיוני ועדת החירום, תחילה כיועץ בלבד ובשלב מאוחר יותר כמנהל המחלקה ליחסי ציבור של הוועדה, הייתה עדות לראשית התגבשות עמדה חדשה שאמרה, כי אם התנועה הציונית בארצות הברית מבקשת למלא תפקיד בהגשמת הרעיונות הציוניים, עליה לנקוט יזמות כדי לרכוש בעלי ברית בכל רבדי החברה. ניומן נתן ביטוי קולע לתפיסה זו ב־New Palestine 22 בנובמבר 1940 בזו הלשון:

יש חשיבות ממדרגה ראשונה שהעמדה הרשמית של אמריקה תתבסס על דעת קהל ידידותית ועל מידע נכון ומוסמך. [...] שום ממשלה, אף בעלת

56. שם, עמ' 115-116, על פי: Robert Dallek, *Roosevelt and American Foreign Policy*, New York 1979, pp. 256-257; William L. Langer and Everet Gleason, *Undeclared War*, New York 1953, p. 257

כוונות טובות, לא תוכל לפעול על דעת עצמה בעניינים כאלה, ללא התייחסות לעמדות הדומיננטיות בציבור הרחב. [...] המצב מחייב אותנו לקבל על עצמנו תפקיד גדול ביותר. אפשר לנסח את תפקידנו בזו הלשון: ראשית עלינו לרכוש את אהדת דעת הקהל האמריקנית, ושנית – להפוך אהדה זו לתמיכה מדינית יעילה. נשאלת השאלה: האם בכוחה של הציונות האמריקנית למלא תפקיד זה. תשובתי היא: בפועל – לא, בכוח – כן. במצב רוחה הנוכחי ובגלל האווירה השוררת בציבור היהודי, אין הציונות האמריקנית יכולה לצאת להתקפה מדינית יעילה. יש להפוך אותה מארגון (Associ-ation) לתנועה, מהמון של "אוהדים" ו"נספחים" לכוח מיליטנטי ממושמע המודע למטרותיו המדיניות המיידיות. [...] ההיסטוריה בשער. ככל שנתער-ר מוקדם יותר ייטב לנו.⁵⁷

בסוף שנת 1940 נראה אור ראשון בקצה המנהרה. לאחר בחירת רוזבלט בשלישית וראשית דחיקת רגלי הקבוצות הבלדניות, גבר הביטחון העצמי גם בקרב חלק ממנהיגי הציונים באמריקה. הם חשו שנוצרו התנאים בדעת הקהל בחברה האמריקנית הדמוקרטית ואפשר יהיה להיעזר בחלקים חשובים של הציבור הלא יהודי כדי להשיג את מטרותיה של התנועה הציונית בארצות הברית.

ה. התפתחויות בשנת 1941, עד כניסת ארצות הברית למלחמה

במהלך שנת 1941 היה על הציונות האמריקנית להמשיך ולהתמודד עם השלכות המאבק הציבורי החריף, שלא פסק, בין התובעים מעורבות במלחמה לבין הבלדנים, שלא פעם השתמשו בטיעונים אנטישמיים. האירועים חייבו לעתים קבלת הכרעות קשות. אופיה הפלורליסטי של החברה האמריקנית בעלת המסורת הדמוקרטית מאפשר לקבוצות מיעוט לפעול למען אינטרסים פרטיקולר-יים גם בתקופות של מתיחות גדולה ומאבק ללא פשרות על דרכה המדינית של ארצות הברית בעולם. ה"־Lobbying" לגיטימי גם בתקופות כאלה. המחלקה ליחסי ציבור בוועדת החירום, בראשותו של ניומן, פעלה על פי נורמה זו, והיו לה הצלחות חשובות. המסר הציוני החל לחדור לעיתונות ולרדיו האמריקני. אך במסד הציוני הוותיק גברו ב־1941 ההיסוסים ועמהם החשש, שמדיניות ציונית, שתבליט את האינטרסים המיוחדים של היהודים, עלולה להביא בסופו של דבר נזק ליהודי אמריקה. כאמור, לא עצם האירועים בארצות הברית הכריעו ביחס לדרכו של הממסד הציוני, אלא הפירושים שראשיו נתנו לאירועים אלה. הקבוצות האנטישמיות בלטו בנוף החברתי של ארצות הברית במשך כל שנת 1941, וראשי ועדת החירום המשיכו לראות בפעילותן אות להלך הרוח הכללי.

לכן ויתרו כמעט מראש על כל יזמה מדינית ציונית. הבדלנים עשו מאמץ ניכר כדי לשכנע את דעת הקהל שהם נהנים מהסכמה נרחבת בארצות הברית, וראשי הציונים באמריקה נטו לחשוב כמותם. מצב זה הביא להמשך שיתוק הפעילות הציונית בזירה המדינית האמריקנית ב־1941, על אף מאמצי המחלקה ליחסי ציבור והקבוצה המיליטנטית בתנועה הציונית.

גם בן גוריון, ששהה בראשית שנת 1941 באמריקה, היה משוכנע שנוצרו התנאים לפעילות מדינית אקטיבית תוך הסתמכות על גורמים אוהדים בדעת הקהל האמריקנית. אך הוא לא הצליח להעביר מסר זה לצמרת הציונית. המפנה בתפיסת המנהיגות הציונית באמריקה, שהחל בראשית השנה, לא הואץ בתודשים הבאים. בן גוריון הבין כנראה עוד בינואר 1941 כי אין סיכוי לשינוי יסודי בדרכה של ההנהגה הציונית בארצות הברית והסיק מכך מסקנות אופרטיביות. הוא דרש שבארצות הברית ימצא דרך קבע שליח בעל משקל מטעם הנהלת הסוכנות היהודית בירושלים, שידרכן את ציוני אמריקה לפעולה מדינית, משום שלהערכתו לא הייתה בארצות הברית מנהיגות יהודית רצינית, ציונית ולא־ציונית כאחד. לכן הדגיש את חשיבות נוכחותו של השליח, דב יוסף, ותבע שיעסוק בהדרכה ציונית כפי שהוא הבין אותה.⁵⁸

גם יוסף כהן, שליחו האישי של וייצמן, ייחס חשיבות רבה לנוכחותם של שליחים מהארץ באמריקה. בפברואר של אותה שנה כתב לווייצמן וביקשו לבוא בהקדם לאמריקה.⁵⁹ ייתכן אמנם שכהן התייחס בעיקר לנוכחות וייצמן כתנאי להצלחת המגבית, אך גם הוא הדגיש שביהדות ארצות הברית לא יזוו דבר ללא לחץ מהחוץ. מתברר שהערכה זו לא הייתה נחלת המנהיגים הארצישראלים בלבד. בעת שהותו בארצות הברית הגיע וייצמן, שלא דגל בדרך המיליטנטית, למסקנה, שניו־יורק עושה עבודה טובה מאוד בראש המחלקה ליחסי ציבור, אך נראה היה לו שהשפעתו קטנה מדי ושאינו בכוחו לחולל מפנה של ממש בדרכה של הציונות האמריקנית. אף וייצמן גרס שווייז "לא מסוגל לעבודה שיטתית."⁶⁰ את חוסר הישע של הציונות האמריקנית באותה תקופה אפשר להסביר, בין היתר, גם בחולשתם של נשיא הסתדרות ציוני אמריקה וחבר עוזריו, אך הסיבה העיקרית היתה תפיסתם המדינית של וייז וראשי ועדת החירום, שלא היו ביסודם אישים חלשים, אך נמנעו מפעילות ציונית תקיפה מחשש למעמדם כאמריקנים. קריאתם הפסימית את מפת החברה האמריקנית הייתה גורם מכריע בגיבוש מדיניותם.

58. דו"חות מישיבות הוועד הפועל היוני מ־16 ו־23 בפברואר 1941, אצ"מ, פרוטוקולים, כרך 33/2, מס' 25-26.

59. יוסף כהן אל חיים וייצמן, 12 בפברואר 1941, א"י.

60. ראה וייצמן אל פרנקפורטר, 21 ביוני 1941, ודו"ח וייצמן להנהלה הציונית בלונדון, 28 ביולי 1941, א"י.

סילבר עמד באותה עת בראש המגבית הארצישראלית המאוחדת, עמדת כוח חשובה בציונות האמריקנית, אם כי לא מכריעה בתחום המדיני.⁶¹ בן גוריון ראה בו את "האיש הכי אמיץ" בין ציוני אמריקה דאז.⁶² הנחת היסוד של סילבר הייתה, שארצות הברית יצאה כבר מתקופת הבדלנות. נראה שניסיונותיהם של הבדלנים, כגון קבוצת "הבכורה לאמריקה" להפוך את הקערה על פיה הפחידו אותו פחות מאשר את ראשי ועדת החירום והסתדרות ציוני אמריקה. הנושא העיקרי של דיוני ועידת המגבית הארצישראלית בהנהגתו בינואר 1941 היה אמנם תכניתו לפרק את השותפות עם הג'וינט במגבית היהודית המאוחדת ולנהל מגבית ציונית עצמאית, אך סילבר כלל בנאומו, שעמד במוקד הוועידה, גם פרק מדיני, שבו לא נרתע מנקיטת עמדה תקיפה. הוא הדגיש שיש לתמוך בכל הדרכים בבריטניה במלחמתה נגד היטלר. עם זאת תבע בתוקף, שעל התנועה הציונית להיאבק נגד מדיניות הספר הלבן גם על ידי הפעלת לחצים על לונדון באמצעות דעת הקהל האמריקנית. כאשר שאר מנהיגי הציונות האמריקנית המשיכו בקו המתון ודיברו על בית לאומי בלבד, הלך סילבר בעקבות בן גוריון, וב-25-26 בינואר 1941, כמעט שנה וחצי לפני ועידת בילטמור, הביא בוועידת המגבית, להחלטה שרק על ידי התיישבות רחבה של יהודים בארץ ישראל במטרה להקים מחדש קומונוולת יהודי ניתן יהיה לפתור את הבעיה היהודית לצמיתות.⁶³ בנקודה זו חזרה החלטת המגבית כמעט מילולית על דברי בן גוריון שנאמרו בדיוק שלושה שבועות קודם לכן בוועידת הסתדרות ציוני אמריקה:

עלינו לפעול למען כינון ארץ ישראל כקומונוולת [מדינה] יהודי אחרי המלחמה. [...] אין זו המצאה חדשה. את זאת אמרה אמריקה במלחמה הקודמת; זה היה רצונו של וילסון.

כדי לשכנע את ציוני אמריקה שאל להם להוסיף ולחשוש מהבדלנות הוא הוסיף: "אני יודע שאמריקה הנוכחית, שוודאי אינה גרועה מהאמריקה של וילסון [...] תבין אותנו."⁶⁴ בסוף נאומו תבע מהסתדרות ציוני אמריקה לגייס את יהדות אמריקה ואת דעת הקהל האמריקנית למען הקמת קומונוולת יהודי בארץ ישראל אחרי המלחמה.⁶⁵ סילבר היה מוכן להיענות לתביעה זו.

61. את דעותיו נהג לבטא בקביעות בדרשותיו בטמפל שלו בקליבלנד. על עמדות סילבר בראשית 1941 ראה גל, עמ' 123, 127-130.

62. ד"ח מיישיבת הוועד הפועל הציוני ב-16 בפברואר 1941 שצוטט בהערה 51.

63. קטעים מההחלטה מצוטטים אצל גל, עמ' 183-184. על כנס המגבית הארצישראלית בינואר 1941 ראה גם: M.N. Penkower, "Ben Gurion, Silver and the 1941 UPA: National Conference for Palestine: A Turning Point in American Zionist History," *American Jewish History*, September 1st, 1979, Vol. LXIX. pp. 66-67.

64. תיק בן גוריון, אוסף ניומן, ארכיון ציוני, ניו יורק.

65. שם, שם.

ניומן, כראש המחלקה ליחסי ציבור, פעל לסייע לביצוע מדיניות זו, אף שהיה ברור שאין המדיניות המיליטנטית זוכה להסכמת הרוב בוועדת החירום ובהסתדרות ציוני אמריקה. המתנגדים אמנם לא הסתייגו בגלוי מפעילותו של ניומן ולעתים אף שיתפו עמו פעולה, אך אין לראות בשיתוף פעולה זה הסכמה לתכניתו המדינית. חילוקי הדעות באו לידי ביטוי חריף בעיקר במחצית השנייה של שנת 1941.⁶⁶ תכנית המחלקה ליחסי ציבור הייתה להתאים את הפעילות המדיניות הציונית לזירה האמריקנית.⁶⁷ ניומן יזם צעדים רבים ויצר כלים כדי לצאת ממצב של התגוננות וחוסר מעש מדיני, שבו נמצאה הציונות האמריקנית ב-1940. את התייחסותו לחברה הכללית ניסח מאוחר יותר, בתקופת ועידת בילטמור, בזו הלשון:

עלינו להשיג את תמיכתה של אמריקה במישורים שונים. ראשית, במישור הפוליטי. עלינו לשכנע את כל הפעילים בחיים הציבוריים ובעלי המשרות הציבוריות שגמרנו אומר להגשים את התכנית הציונית ועלינו לדאוג לתמיכתם. עלינו להיעזר גם בגישה המוסרית. יש ארגונים כנסייתיים גדולים, ובהם כמרים ושאיינס כמרים, פובליציסטים גדולים, מורים ומטיפים, המדברים בשם מצפונה של אמריקה [...] ולבסוף, עלינו להשתמש בגישה האינטלקטואלית. [...] אלה בווישינגטון המעצבים את מדיניותה של ארצות הברית אינם חיים כאמור בחלל ריק, אלא נושמים את האווירה האינטלקטואלית שיוצרים עבורם מומחים, מלומדים ואנשי מדע המדינה. [...] אנו הציונים בודדנו את עצמנו מהזרמים המרכזיים של חיי אמריקה והמחשבה האמריקנית. [...] הזמן פועל נגדנו. הזנחנו תחום זה במשך 20 שנה.⁶⁸

ניומן עשה ככל שביכולתו ובאופן הנמרץ ביותר בכל התחומים הללו. הוא הזמין אישי מדינה פרו-ציוניים להצטרף ל"וועדה הנוצרית למען ארץ ישראל" (American Palestine Committee). הוא יזם את הקמתו של ארגון זה עוד בשנת 1932, אך הניסיון לא עלה יפה. ב-1941 הוקמה ועדה זו בעזרת וייז, אף שזה לא צידד במערכת יחסי ציבור אגרסיבית. גם ברנדייס ראה חשיבות בהתארגנות תומכי הציונות בזירה המדינית האמריקנית במסגרת אחת ופתח את ביתו בפני קבוצת סנטורים, שנטלה על עצמה לשכנע את חברי הקונגרס להצטרף לוועדה האמורה. אל הוועדה הצטרפו שני שלישים של חברי הסנט משתי המפלגות, רבים מבין חברי בית הנבחרים, מנהיגי פועלים ואישים אחרים בעלי משקל בחיי החברה בארצות הברית. אף שעוד בינואר 1941 הונח היסוד להפעלת הוועדה, נדחה כנס היסוד שלה עד ה-30 באפריל 1941, וזאת על פי

⁶⁶. שפירא, עמ' 260.

⁶⁷. סקירה מפורטת יותר על פעולות המחלקה ב-1941, ראה: שם, עמ' 201-230.
⁶⁸. *New Palestine*, May 15th, 1940, Vol. XXXI. No. 14. p. 14-15.

תביעת וייזו בדינוני ועדת החירום. הוא טען שפעולה מדינית, שניתן לפרשה כמחאה נגד המדיניות הארצישראלית של בריטניה, עלולה להפריע לנשיא להשיג את אישור הקונגרס לחוק "החכר והשאל". אחדים מחברי ועדה נוצרית זו, כגון ויליאם ג'ריץ, מנהיג ה-A.F.L. והנרי אטקינסון, מילאו תפקיד חשוב בתקופת המאבק על ביצוע תכנית החלוקה ב-1948. הלורד הליפקס, שגרירה של בריטניה (שר החוץ הבריטי בשעת פרסום הספר הלבן), חש בעצמה הפוטנציאלית שהייתה טמונה בפעילות הוועדה הזאת, והוא העלה בראיון עם קורדל האל, מזכיר המדינה, את הנושא.

בראשית שנות הארבעים היו העיתונות והרדיו אמצעי התקשורת העיקריים. "אי נוכחות" הנושא הציוני בעיתונות הכללית בא לידי ביטוי בשעת פרסום חוק הקרקעות וגירוש המעפילים מחופי הארץ ב-1940. כדי להשיג את תשומת לב בעלי הטורים וכותבי המאמרים הראשיים בכל רחבי אמריקה הפיצה המחלקה ליחסי ציבור סקירות רקע, שכללו הן נתונים עובדתיים והן את העמדה הציונית בנושא הנדון. מידע זה הועמד גם לרשות תחנות הרדיו. התוצאות היו חיוביות ביותר והמסר הציוני החל לחדור לתקשורת. פרסום הודעות מיוחדות לעיתונות (Press Releases), פרסומים חד פעמיים ואף הוצאת ספרים השלימו את פעילותה הענפה. אך הפעלת מערכת יחסי ציבור מוצלחת לא יכלה להיות תחליף למדיניות, אלא לכל היותר כלי יעיל בידי מדינאים. המנהיגים שעמדו בראש התנועה הציונית בארצות הברית ב-1941 לא עשו שימוש רב בהישגי המחלקה ליחסי ציבור.

במצב זה אין זה מפליא ששליחו של וייצמן כתב לו שהמוני יהודים מצפים בכליון עיניים למנהיגות ציונית בעלת השראה שתבוא אליהם מבחוץ.⁶⁹ וייצמן שהה בארצות הברית בחודשי האביב וראשית הקיץ של שנת 1941.⁷⁰ בעת שהותו הוא עבר את הארץ לאורכה ולרוחבה. הוא נפגש עם יהודים ציונים ולא ציונים, וכן עם אנשי הממשל, אך לא נערכה פגישה בינו לבין הנשיא רוזבלט. הוא דגל בהקמת מדינה יהודית, אולם ספק אם ראה באותה תקופה בכינון קומונוולט ריבוני תכנית אקטואלית. בפגישותיו עם צמרת הציונות האמריקנית נתברר לו שאין הסכמה ביחס לצורת השלטון הרצויה בארץ ישראל אחרי המלחמה, אף שאיש מהמנהיגים הציונים לא חלק על הצורך להבטיח עלייה והתיישבות תוך הענקת אוטונומיה ליהודי ארץ ישראל.⁷¹ בפגישה עם הלא ציונים טען וייצמן, שבשלב הראשון הוא מוכן להסתפק באוטונומיה בתחום

69. ראה הערה 59 לעיל.

70. ראה: Private Luncheon Conference, Called by Dr. Chaim Weizmann, St. Regis Hotel, May 25th, 1941; Zionist Breakfast Meeting Waldorf Astoria, July 10th, 1941; Short Minutes of Meeting Held on Monday, July 28th, 1941 at Great Russel Street, London, W.C.1; כל המסמכים - א"י.

71. שם, Zionist Breakfast Meeting, עמ' 5-6.

הכלכלה, ההתיישבות והעלייה, ואת מדיניות החוץ וענייני הצבא הוא משאיר ל"גוי של שבת".⁷² בהקמת צבא יהודי שייחם תחת דגלו, ראה יעד שיש לשאוף אליו ללא דיחוי, והוא דן בכך גם בפגישותיו עם אנשי ממשל אמריקנים. כבן גוריון ייחס חשיבות רבה לעמדת ארצות הברית בקביעת עתידה של ארץ ישראל; ובעודו מכריז: "אני יהודי בריטי", גרס שבריטניה תלויה במידה רבה בארצות הברית. כאחרים שביקרו באמריקה באותה עת הסיק גם הוא "שיהדות אמריקה קשורה קשר רגשי עמוק עם ארץ ישראל וכאשר נוהגים כראוי אין דבר שיהודי אמריקה לא יעשו למען ארץ ישראל."⁷³

אחת ממטרותיו של וייצמן בביקורו בארצות הברית במאי 1941 הייתה "להפעיל את הכוחות הפוטנציאליים בדרך אפקטיבית וקונסטרוקטיבית."⁷⁴ האווירה ששררה בציבור היהודי הוצגה בפניו בצבעים הקודרים ביותר. אדי ורבורג, מראשי הלא ציונים, הסביר לו, שיהדות אמריקה חרדה ומבולבלת, וכי נעשים ניסיונות לארגנה לקבוצות לחץ, כלי שהיהודים ידעו מה הם העניינים שעל הפרק.⁷⁵ פחד היהודים מאנטישמיות באמריקה הפתיע אולי גם את המנהיג הציוני הוותיק, שהתנסה בימי חייו בשנאת יהודים בארצות רבות. בבירת ארצות הברית נאמר לו שהיהודים שולטים בממשלה וכי הם מהווים ארבעים אחוז מהצוות של רוזבלט, כאשר בפועל הם היוו רק כעשרה אחוז מן הפקידות הבכירה. אדולף הלד, מראשי ועד הפועלים היהודים, טען שהיהודים חוששים שמעמדם יתערער כאשר יגלו התעניינות בארצות חוץ. הוא הוסיף: "אנו חיים בתקופה של פניקה." וייצמן אף מצא דמיון בין מצב יהודי ארצות הברית ב-1941 לבין מצב יהודי גרמניה בשנות השלושים. לדעתו, מסכן מבנה החברה היהודית באמריקה את עצם הקיום היהודי בארץ זו. כאשר נודע לו שהשופט היהודי סם רוזמןן כותב את רוב נאומו רוזבלט, העריך שהדבר מזיק ליהודים. בפגישתו עם מנהיגים ציונים הציע לו מוריס רוטנברג, מראשי הסתדרות ציוני אמריקה, לומר ללא ציונים, שהציונים מסכימים עמם, שביחס לארץ ישראל לא יעשה דבר שיפגע בדרך כלשהי בסטטוס היהודי בארצות הברית.⁷⁶

שיטותיהם של וייצמן ובן גוריון לקידום העניין הציוני באמריקה היו שונות. במוקד פעילותו המדינית של וייצמן עמדו פגישותיו עם ראשי הממשל בווישינגטון. הוא הניח שארצות הברית ובריטניה, תוך שיתוף פעולה ביניהן, מסוגלות לישוב את בעיית ארץ ישראל, ועל כן השקיע מאמצים ניכרים כדי להפוך את ראשי הממשל לתומכים פעילים של התנועה הציונית. כדי להיפגש בזמן הקצר שעמד לרשותו עם ראשי הממשל, נזקק לסיוע ארגוני של המנהיגים הציונים

72. הערה 70 לעיל, St. Regis Conference, עמ' 8.

73. שם, עמ' 6.

74. וייצמן אל פרנקפורטר, 21 ביוני 1941, א"ו.

75. St. Regis Conference, הערה 70 לעיל.

76. Zionist Breakfast Meeting, הערה 70 לעיל.

במקום. וכאשר לא עלה בידו להיפגש עם הנשיא ראה בכך כישלון. הוא היה מודע היטב לעמדתה העוינת של מחלקת המדינה, אך האמין שקשריו האישיים עם צמרת הממשל יסייעו לו להתגבר על מכשול זה. הוא לא שם את הדגש על גיוס דעת הקהל הכללית והיהודית ועל הפעלת לחץ על הממשל במטרה שזה ילחץ על לונדון לשנות את מדיניותה הארצישראלית.⁷⁷ מבין כל פעולותיה של המחלקה ליחסי ציבור של ועדת החירום הדגיש בעיקר את הניסיונות להשפיע על ראשי הממשל. לדעתו, ניומן עשה כושינגטון הרבה, אך לא די. עם זאת דומה שב-1941 חלה תפנית מסוימת בעמדת וייצמן והוא חדל להתנגד למתיחת ביקורת על ידי יהודי אמריקה על המדיניות הבריטית בארץ ישראל, תפיסה שהייתה עדיין נר לרגלי וייז וראשי ועדת החירום. לאחר שסייר בערים גדולות ברחבי היבשת ונפגש עם המוני היהודים, דיווח לחבריו: "הם [יהודי ארצות הברית] חשים שאינם יכולים להמשיך לנקוט עמדה חיובית כלפי כל מה שבריטניה תעשה או לא תעשה [בארץ ישראל]. אני אמרתי להם [ליהודי אמריקה] שהצדק אתם כאשר הם נוהגים כך. [...] יהודי אמריקה חשים שארץ ישראל חשובה כפתרון לבעיית היהודים ולא יסכימו לקבל יותר מכות מהבריטים בעניין זה."⁷⁸

אך עמדת וייצמן בנושא זה לא הייתה חריגה משמעותית. כאשר שאלו המושל הרברט להמן בפגישה שנערכה ב-15 במאי 1941, אם מותר ליהודי אמריקה לעשות דבר אשר יגרום קרע בין הערבים לבריטים, השיב בשלילה. את חולשתה של התנועה הציונית בארצות הברית ביקש להסביר באי יכולתה למשוך אחריה את הדור הצעיר, אך הוא לא התעלם מכישלונה של מנהיגות התנועה בפעילותה השוטפת. לדעתו, וייז היה הטוב מבין אנשי המשמרת הוותיקה, אך יש בו יותר מן הנואם המעולה מאשר מן המדינאי המסוגל לעבודה שיטתית. ועדת החירום הייתה לדעתו מוסד חסר אונים, שאינו מסוגל לעשות את העבודה המדינית בבירת ארצות הברית. וייצמן העריך את סילבר וראה בו (ב-1941) מועמד טבעי לכהונת נשיא הסתדרות ציוני אמריקה. נראה שהוא התרשם מכישרונותיו הארגוניים ומעצמת מנהיגותו. דרך הפעולה של סילבר הייתה שונה מדרכו של וייצמן, שראה ביהדות אמריקה בראש וראשונה כוח מדיני, שעליו תוכל ההנהגה הציונית להתבסס, כאשר תובא בעיית ארץ ישראל לדיון בוועידת השלום בעתיד. לעומת זאת גרס סילבר, בדומה לבן גוריון, שעל יהדות אמריקה לקחת חלק במאבק המדיני הציוני כבר בעת הזאת (1941) וכי אין לדחותו עד סיום המלחמה; בן גוריון וסילבר סברו, שיש לנהל את המאבק אף בזמן המלחמה, גם אם הדבר לא יהיה תמיד לרצון הממשל כושינגטון.

אף שבשנת 1941 הלכה והתחזקה נכונותה של ארצות הברית לעמוד לצדה של

77. דו"ח וייצמן בלונדון, הערה 60.

78. שם, שם.

בריטניה, המשיכו האנטישמים לערער את ביטחונם של היהודים והציונים שבתוכם. ניומן מספר בזיכרונותיו על דברי פרנקפורטר, אשר עשויים לאפיין אווירה זו. ניומן ארגן בשעת ביקורו של וייצמן פגישה בכיתו של ברנדייס, שבה התראו שני מנהיגים אלה לראשונה אחרי עשרים שנה. בפגישה נכחו בין היתר פרנקפורטר, מורגנטאו, בן כהן ונתן שטראוס הבן, שהיה אז מנהל רשות השיכון של ארצות הברית. בהזדמנות זו העיר פרנקפורטר בחיוך: "איזה טרף קל לאנטישמים: כל אנשי הממשל הללו, שייפגשו עם נשיא ההסתדרות הציונית העולמית בביתו של השופט העליון ברנדייס. אין ספק ש'זקני ציון' חורשים מזימות."⁷⁹ עד ההתקפה על פרל הרבור לא הצליחו יהודי אמריקה להשתחרר מהתחושה שהאנטישמיות מאיימת על עצם קיומו של הציבור היהודי בחברה האמריקנית. הציונים, כחלק בלתי נפרד מהציבור היהודי באמריקה, חשו ונהגו בנושא זה ככל יתר הקבוצות. סביר שהצרת פעילותה של המחלקה ליחסי ציבור של ועדת החירום הציונית וצמצום סמכויותיו של ניומן כראש המחלקה במחצית השנייה של 1941 הושפעו מהמגמה להצניע את האינטרסים היהודיים הייחודיים.⁸⁰ כאשר נאבקו הציונים נגד האנטישמיות, הם עשו זאת, כבעבר, לא במסגרת הארגונים הציוניים, אלא במסגרת הקונגרס היהודי האמריקני.

לאחר שהיטלר השתלט על יוגוסלביה ויוון, ניסו הבדלנים לנצל את המצב הקשה בחזיתות המלחמה כדי למשוך את העם האמריקני לצדם. לינדברג ביקש לשכנע את בני ארצו, שבבריטניה הולכת ומפסידה את המלחמה, ועיתון רב תפוצה כמו ה־New York Daily News דרש להגיע להסכם שלום עם היטלר.⁸¹ הציונים, ואף אלה שדגלו בשמירת הפרופיל הנמוך, תבעו עתה לנהל מאבק גלוי ואף תקיף נגד התעמולה האנטישמית. בין היתר העלו על נס את השתתפותו הפעילה של ג'יימס פ. ורבורג במאבק נגד לינדברג וחבורתו. וזאת במסגרת ה־Fight for Freedom Committee.⁸² ה־Congress Weekly ביטאון הקונגרס היהודי האמריקני המזוהה עם התנועה הציונית כתב: "טוב לדעת שיש יהודים אמריקנים [שאינם ציונים] שקיבלו עד כדי כך את רעיון השוויון והחירות האמריקני ושאיבדו את הפחד להיות יהודים." באוקטובר 1941 נתן ראובן פרנק ביטוי מובהק לתפיסת המאבק הגלוי והתקיף שבו דגלו הציונים. ברמזו למדיניות שנקטו קבוצות אחרות כתב: "עלינו להבין סוף כל סוף את חוסר התועלת שביהדות בנוסח בת יענה. [...] על כל האמריקנים להיאבק נגד חוסר הסובלנות, אך כיהודים עלינו להילחם באנטישמיות."⁸³ כאשר אלברט נוק, שבתחילה ניסה

79. עמנואל ניומן, בזירת המאבק הציוני, פרקי זכרונות, ירושלים תשל"ח, עמ' 179.

80. על צמצום הסמכויות של המחלקה ליחסי ציבור, ראה שפירא, עמ' 254-255.

81. "Appeasers Becoming Bolder," *Congress Weekly*, Vol. 8, No. 17, p. 3 (מאמר המערכת של ה־Congress Weekly דן במאמר המערכת של ה־New York Daily News).

82. "A Courageous American," שם.

83. שם, Vol. 8, No. 34, October 24th, 1941, p. 9.

להופיע כעיתונאי אובייקטיבי שהכיר את המצב באירופה מקרוב, אך אחר כך נתגלה כפרו נאצי מובהק, טען ביוני אותה שנה, שחוקי נירנברג הם אפשרות ריאליית גם בארצות הברית, תקפו אותו הציונים בחריפות רבה ביותר. לאחר שה-*Congress Weekly* הגיב ביוני על מאמרי נוק ב-*Atlantic*, כמקובל אצל כל "ארגוני ההגנה" היהודיים, נקט ה-*New Palestine*, ביטאון הסתדרות ציוני אמריקה, בספטמבר 1941 בדרך תגובה לא שגרתית בציונות האמריקנית. הביטאון כתב: "מר נוק שירת אותנו שירות חשוב. הוא הבהיר לנו מה עמוקים הם המשפטים הקדומים המסכנים את ביטחון היהודים אפילו באמריקה. [...] אילו הבינו זאת יהודי אמריקה, לא היו סומכים על כך שניתן להבטיח את עתיד יהדות אמריקה על ידי פעילות נגד המשפטים הקדומים (anti-defamation work) או באמצעות תנועות שונות הדוגלות ברצון טוב בין-דתי או בין גזעי. [...] הם היו פועלים כדי להבטיח ביטחון ליהודים על ידי הדרך הציונית, [הדגשת המחבר] על ידי אוטואמנציפציה יהודית. הם היו בונים בית לאומי בארץ ישראל, שבה היהודים יהיו רוב ולא יהיו תלויים ברצון הטוב של שכניהם הלא יהודים כדי לחיות בשלום ובחירות."⁸⁴ מאמר מערכת זה בביטאון הסתדרות ציוני אמריקה היווה סטייה ראויה לציון מהתפיסה הדומיננטית בציונות האמריקנית שהייתה ש"אמריקה שונה" ובה האנטישמיות אינה מסכנת את הקיום היהודי. במאמר ב-*New Palestine* ניתנה הרשאה להתייחס לאנטישמיות על פי תפיסת "הציונות האירופית" אשר גרסה, שאין תועלת רבה במלחמה נגד האנטישמיות באמצעות פולמוס ותעמולה כדי להוכיח את צדקת העמדה היהודית, אלא יש להשקיע את כל הכוחות כדי להשיג את מטרות הציונות כדי שהיהודים הנרדפים יוכלו לחיות בארצם הריבונית. התעמולה האנטישמית לא פסחה אף על בימת הקונגרס שבגבעת הקפיטול בושינגטון, ולא נמצאה דרך לבלום צירים אנטישמיים כגון רנקין ות'ורקלסון, אשר ניצלו את חופש הדיבור בבית.⁸⁵ הנאומים נגד היהודים עוררו התעניינות בציבור הרחב, אחר שהציר היהודי מיכאל אדלשטיין מת מהתקף לב מיד בתום תשובתו לרנקין שאמר בנאום: ה-*Wall Street* וקבוצה קטנה של אחינו היהודים הבינלאומיים מנסים להשליך את האומה למלחמה.⁸⁶ האנטישמיות הופיעה לא רק אצל האמריקנים ה"אריים". הנאצים האמריקנים, על פי תדרוך שקיבלו מגרמניה, ניסו לנצל את השחורים לצורכיהם ואף הצליחו להפוך את היהודים באזורים מסוימים לשעיר לעזאזל למצוקה

84. *New Palestine* (Editorial), September 5th, 1941. מאמר התגובה למאמרי נוק ב-*Atlantic*, ראה, Vol. 8, No. 22, pp. 3-4, June 6th, 1941, *Congress Weekly*.

85. ראה: Vol. 8, No. 24, p. 3, June 20th, 1941, *Congress Weekly*, "Nazi Propaganda in Congress."

86. שם, 20 ביוני 1941, עמ' 16. הערות בנושא זה ב-*New York Times* (Editorial) מצוטט באותו מקום.

הכלכלית של השחורים.⁸⁷ הנהגת הקונגרס היהודי האמריקני ונשיאה ויין ביקשו מצד אחד להיאבק בגלוי נגד האנטישמיות בכל חלקי החברה האמריקנית, אך בה בשעה עשו כל מאמץ כדי שלא "לספק תחמושת לאנטישמים ולבדלנים." לכן הדגיש ויין בברכתו לראש השנה בספטמבר 1941: "בלי הסימן החלש ביותר של חרחור מלחמה תרם הקונגרס היהודי האמריקני את חלקו כדי לעורר את ארצות הברית ולסייע לאמריקנים להבין את איום ההיטלריזם על כל הערכים שאותם אוהבת אמריקה ולמענם היא נאבכת."⁸⁸ הפחד פן יואשמו בחרחור מלחמה ריחף עדיין על ראשיהם של חלק ממנהיגי יהדות אמריקה וציוני אמריקה בתוכם. הם לחמו נגד האנטישמיות בגלוי ובתקיפות, אך לא יצאו למאבק מדיני למען אינטרסים לאומיים ציוניים.

בסוף אוגוסט 1941 הגיע מספר החברים משלמי המסים בהסתדרות ציוני אמריקה ל־46,022.⁸⁹ היה זה מספר ללא תקדים, ומותר היה לצפות לגידול מקביל בעצמה המדינית של הארגון המרכזי בציונות האמריקנית, הן במסגרת הציבור היהודי והן בחברה הכללית. אך התמונה הייתה שונה. על מעמדה של הסתדרות ציוני אמריקה בסתיו 1941 אפשר ללמוד מהדברים שנאמרו, ומאלה שלא נאמרו, בכנס השנתי שלה בראשית ספטמבר אותה שנה. אולי אין זה מקרה שסילבר נעדר מהדיונים ושכדו"ח המפורט של ה־*New Palestine* לא נמצא אזכור על השתתפות פעילה של ניומן אף שהוא לקח חלק בוועידה. בעת שהמחלקה ליחסי ציבור של ועדת החירום שבראשותו החלה לפעול בדרכים חדשות כדי להפוך את מנהיגי דעת הקהל האמריקנית לבני ברית של התנועה הציונית, לא הביאה המחלקה המקבילה של הסתדרות ציוני אמריקה מסר חדש ליהודי אמריקה, ועל אחת כמה וכמה לא לציבור הלא יהודי.⁹⁰ היה זה דווקא המנהיג הפרוטסטנטי ד"ר ריינהולד ניבור שהסביר לראשי הסתדרות ציוני אמריקה שללא מאבק לא תשיג התנועה הציונית את מטרותיה.⁹¹ ויין היה מאופק מאוד ולא תבע מאבק מדיני ציוני באמריקה. הוא הסתפק בהבעת התקווה, שעוד בטרם ידונו בהסדרי השלום, יכריזו מנהיגי הדמוקרטיה [אולי ביוזמתן] שיעשה צדק עם היהודים, צדק אשר יאפשר להם להקים קומונוולט יהודי בארץ ישראל לטובת האנושות כולה. אך באותו נאום עצמו לא שכח להדגיש: "אין אנו מבקשים ולא היינו מבקשים מהדמוקרטיה לפתוח במלחמה נגד ההיטלריזם

87. Marie Syrkin, "Anti-Semitic Drive in Harlem," *Congress Weekly*, October 31st, 1941, No. 35, pp. 6-8.
88. שם, 19 בספטמבר 1941, מס' 31.
89. "Membership Department," *New Palestine*, September 5th, 1941, Vol. XXXI, No. 36, p. 9.
90. "Department of Publicity and Public Relations" שם, עמ' 14.
91. Dr. Reinhold Niebuhr, "The Search for an Answer," *ibid*, September 19th, 1941, Vol. XXXII, No. 1. p. 12

בגלל מעשי האכזריות שהוא ביצע נגדנו.⁹² כאשר וייז ויתר מנהיגי הסתדרות ציוני אמריקה לא העלו תביעות אופרטיביות תקיפות, נקט ניבור עמדות ברורות ואמר:

מעולם לא הושג צדק בהיסטוריה ללא חזון וללא אומץ לב. אין צדק אוטומטי, לא בתחום הכלכלי ולא בתחום היחסים הבינלאומיים. [...] אני מכיר יהודים בעלי תפיסות אוטופיות של צדק הדומות לתפיסות האוטופיות הנוצריות על הצדק. [...] אם יש לי ביקורת כלשהי נגד היהודים היא, שרבים מהם מגלים מבוכה והם מהססים אם רצוי שיביאו לידיעת עמיתיהם אורחי אמריקה את המידע על הניסיון שבו התנסו ואשר קירב אותם אל המאבק הנוכחי, מאבק שהוא עדיין רחוק מהאמריקנים הלא יהודים. נראה שיהודים אלה מאמינים שאי התבלטות זו מדיניות טובה. לדעתי זו גישה מוטעית.⁹³

ניבור גם לא חשש לצדד בגלוי בהשתתפות אמריקנית ישירה במלחמה, עמדה שרבים מיהודי אמריקה לא הרשו לעצמם להביע אז. הוא אמר במפורש: "עלינו לעמוד בנחישות נגד העוול, ואם העוול מופיע כטנקים, עלינו לעמוד בפני הטנקים עם הטנקים."⁹⁴

מנהיגי הסתדרות ציוני אמריקה, לעומת זאת, לא הרחיקו לכת עד כדי גיבוש דרך מדינית להגשמת התביעות הכלולות בהחלטות הסיכום של ועידתם ה-44 (שפורסמו ב-7 בספטמבר 1941). ברשימת תביעותיהם נכללו כינון כוח צבאי יהודי תחת פיקוד בריטי והקמת קומונוולת יהודי בארץ ישראל, ובתביעה זו היה משום חידוש, אך החלטות אופרטיביות וקידום התביעות לא נתקבלו. בנאומים הרבים שהושמעו לא נמצאה כמעט כל התייחסות תכליתית לנושאים שהעסיקו את יהדות אמריקה באותו זמן. הנשיא היוצא, קאופמן, חזר בנאומו כמה פעמים על נאמנות הציונים לאמריקה והדגיש שעל הציונים האמריקנים לעמוד על כך שמנהיגותם תהיה אמריקנית, ששיטותיהם תהיינה אמריקניות ומותאמות לאורח החיים האמריקני. נאומו, כנאומי עמיתיו, וכיניהם נאום הנשיא הנכנס, השופט לואיס לבנטל, היה נמלץ, ובו הודגש שאין להביך את ממשלתו של צ'רצ'יל. קאופמן הכריז ש"אין להשהות עוד את הפעולה", אך בכנס לא דנונה האפשרות של יצירת כוח פוליטי, שיוכל בשעת הצורך להפעיל לחצים על הממשל באמריקה כדי לקדם מטרות ציוניות. סילבר, כאמור, נעדר וניומן שתק. בהחלטות נאמר שעל ציוני אמריקה לפעול כדי שהאגדה החבויה לציונות, הקיימת בציבור האמריקני, תבוא לידי ביטוי גלוי. ההחלטה האופרטיבית בתחום זה הייתה "לסייע בביצוע תכנית רחבה ויעילה בתחום יחסי הציבור שיזמה

92. Dr. Stephen S. Wise, "United in Resolve," *ibid*, p. 9.

93. דברי ניבור, הערה 91 לעיל, עמ' 12, 41.

94. שם, שם.

הוועדה הציונית לשעת חירום.⁹⁵

בוועידתה ה-44 של הסתדרות ציוני אמריקה נתברר, שגידול מספר החברים לא הכשיר את הארגון למלא תפקיד פעיל במאבק המדיני הקשה שבו הייתה נתונה התנועה הציונית. ב-2 בדצמבר 1941, פחות משבוע לפני כניסת ארצות הברית למלחמה, הכריז לבנטל: "את האשמה המרושעת שהועלתה נגד יהודי הארץ הזאת, שהם מחרחרי מלחמה ומנסים לדחוף את הארץ למלחמה, יש לדחות באותו בוז שבו יש לדחות כל האשמה הבאה ממקורות נאציים." דברי לבנטל ראו אור ב-12 בדצמבר, כאשר ארצות הברית הייתה צד לוחם במלחמת העולם השנייה.⁹⁶

אך באותה מסיבת עיתונאים עצמה, שבה עדיין חשש לבנטל פן יואשמו יהודי אמריקה בדרכון ארצם למלחמה, הוא הודיע שהנהגת הסתדרות ציוני אמריקה נאלצת לשנות את מדיניותה, "מדיניות של שתיקה" (policy of silence), ולפנות לדעת הקהל האמריקנית הנאורה, זאת לאחר שברטיניה דחתה בתירוף של חוסר ציוד את התביעה להקים צבא עברי במסגרת הכוחות הבריטיים. קורות הציונות האמריקנית בשנים 1942-1944 מלמדות שציוני אמריקה לא תמיד הסתייגו ממדיניות השתיקה.

ו. סיכום

חוסר האונים שגילתה הציונות האמריקנית בשנים 1939-1941, מנקודת הראות של התנועה הציונית העולמית, משתקף בתכנית המדינית המפורטת שהגיש בן גוריון בלונדון ב-15 באוקטובר 1941, ימים ספורים לפני שהפליג לאמריקה.⁹⁷ במסמך בן 31 עמוד לא מוזכרת התנועה הציונית המאורגנת באמריקה אף לא פעם אחת. הוא דן בצורך לגייס את דעת הקהל האמריקנית ובצורך לעורר את דעת הקהל היהודית באמריקה באשר לאחריותה הכבדה לעתיד העם היהודי, וכן ביכולתה של המנהיגות הציונית [העולמית] להיהפך לכוח המוביל בחיים היהודיים. את התנועה הציונית האמריקנית לא הזכיר גם בהקשר זה. נראה שב-1941 לא ראה בן גוריון בציונות האמריקנית כוח מדיני שניתן לסמוך עליו. ניתוח יחסי הכוחות בזירה הבינלאומית הוכיח לוייצמן ולבן גוריון, שארצות הברית תשחק תפקיד מכריע בקביעת גורלה של ארץ ישראל אחרי המלחמה.⁹⁸ חולשתה של הציונות האמריקנית בתחום המדיני הייתה בין היתר תוצאה של התפתחותה בין שתי מלחמות העולם. בשנות העשרים והשלושים עסקה התנועה האמריקנית בעיקר במגביות; גישתה הייתה פלסטיוצנטרית-פילנטרופית,

⁹⁵ "Public Relations," *ibid*, p. 34.

⁹⁶ "Time to Speak Our Frankly," *ibid*, December 6th, 1941, No. 6, p. 6.

⁹⁷ Outlines of Zionist Policy, אצ"מ Z4/14632.

⁹⁸ שם, עמ' 27.

ורוב מנהיגיה סברו שהאידיאולוגיה הציונית אינה ישימה למצב האמריקני. ציוני אמריקה התרגלו באותה תקופה לשחק את תפקיד "הכוח השלישי" המסייע ליהודי מזרח אירופה להתיישב בארץ ישראל רק בתקופות משבר. ב־1929 ואחרי פרוץ המאורעות ב־1936, ניסו מנהיגי התנועה העולמית להפעילם כגורם פוליטי. המלחמה שפרצה ב־1939 לא חוללה מפנה, והתנועה הציונית בארצות הברית לא הייתה לכוח מדיני שעליו ניתן היה לסמוך.

הפחד מהאנטישמיות בארצות הברית בשנים 1939–1941 לא הביא לתפנית באידיאולוגיה של ציוני ארץ זו, והם המשיכו לראות בעקרונות הבסיסיים של הציונות ה"אירופית" הקלסית דוקטרינה זרה (an alien doctrine). גם בתקופה זו האמינו חלק מהמנהיגים הציוניים, לפי עדותו של י.ל. טלר, עיתונאי ואיש ציבור ידוע, במיתוס החסינות של יהדות אמריקה (the myth of invincibility).⁹⁹ כדי שחסינותם לא תיפגע, דגלו ציוני אמריקה באותה תקופה בשמירה על פרופיל נמוך. בדרך זו ביקשו לקיים את מה שכינה ניבור "low visibility" (בולטות נמוכה). גם כאשר "פסיכוזת לינדברג" הביכה את מרבית מנהיגי הציונים באמריקה, הם לא הציעו ליהדות אמריקה את הדרך הציונית המקורית.¹⁰⁰

הציונים לחמו בגלוי באנטישמיות, אך עשו זאת בסגנון של הארגונים האחרים. המנהיגים המיליטנטים היו במיעוט. המסר שלהם טרם נקלט וקבוצת המנהיגים הוותיקה המשיכה לשלוט. כניסת ארצות הברית למלחמת העולם השנייה שמה קץ לתנועה הבדלנית, אך לא לאנטישמיות. ציוני אמריקה עמדו עתה לפני בעיה חדשה: האם מותר להם, כאשר האומה האמריקנית מגייסת את כל כוחותיה למאמץ המלחמתי, להקדיש משאבים למאבק המדיני היהודי והציוני הפרקטיקולריסטי. בשנים 1942–1945 עמדו איפוא ציוני אמריקה בפני אתגר חדש.

99. J.L. Teller, "Down-to-Earth Zionism", *Congress Weekly*, October 31, 1941, Vol. 8, No. 35, pp. 8–10.

100. נאומו הידוע ביותר של לינדברג בדה־מוין (Des Moines) ב־11 בספטמבר 1941. ראה: *New York Times*, September 12th, 1941, p. 2.

